

PUBLIKÁCIÓK

Kötet megjelenések:

Orsós János Róbert (2015): Interpretációs példák a romológia szövegkorpuszának kritikai vizsgálatához. In: Andl Helga (szerk.): Körkép - A Wlislócki Henrik Szakkollégium hallgatóinak írásai, 41-49.

Folyóirat megjelenések:

Orsós János Róbert (2015): Interpretációs példák a romológia szövegkorpuszának kritikai vizsgálatához. In: Romológia folyóirat, III. évfolyam, 8. szám, 66-72.

http://romologiafolyoirat.pte.hu/?page_id=1206

Orsós János Róbert (2015): Interpretációs példák a romológia szövegkorpuszának kritikai vizsgálatához (absztrakt). In: Romológia folyóirat, III. évfolyam, 10. szám, 103-104.

http://romologiafolyoirat.pte.hu/?page_id=1371

Orsós János Róbert (2015): Recenzió a Jezsuita Roma Szakkollégium 2012/2013-as évkönyvéről. In: Romológia folyóirat, III. évfolyam, 10. szám, 119-121.

http://romologiafolyoirat.pte.hu/?page_id=1417

János Róbert Orsós (2015): Interpretational instances for critical analysis of the textual corpus of Romology (abstract). In: Romológia review, Special english issue, Volume 3, Issue 10., 106-107.

http://romologiafolyoirat.pte.hu/?page_id=1371&lang=en

János Róbert Orsós (2015): Rewiev of the 2012/13 yearbook of the Jesuit Roma Student College. In: Romológia review, Special english issue, Volume 3, Issue 10., 123-125.

http://romologiafolyoirat.pte.hu/?page_id=1417&lang=en

Elektronikus média megjelenések:

Orsós János Róbert (2015): A roma írásbeliség és irodalom előzményei Magyarországon.

<https://romediafoundation.wordpress.com/2015/09/01/a-roma-irasbeliseg-es-irodalom-elozmenyei-magyarorszagon/>

János Róbert Orsós (2015): Precedents to roma written culture and literature in Hungary.

<https://romediafoundation.wordpress.com/2015/09/15/precedents-to-roma-written-culture-and-literature-in-hungary/>

Orsós János Róbert (2015): „Gyermekeként volt nagyon merész álmom”- Interjú Horváth Józseffel.

<https://romediafoundation.wordpress.com/2015/07/15/gyermekekent-volt-egy-nagyon-meresz-almom-interju-horvath-jozseffel/>

Vizuális média megjelenés:

Orsós János Róbert (2015): Roma irodalom Magyarországon.

<https://www.youtube.com/watch?v=Oj4Fp5J-SNc>

KÖRKÉP

– A WLISLOCKI HENRIK SZAKKOLLÉGIUM
HALLGATÓINAK ÍRÁSAI –

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Neveléstudományi Intézet
Romológia és Nevelésszociológia Tanszék
Wlislócki Henrik Szakkollégium
Pécs, 2015

KÉSZÜLT A TAMOP-4.1.1.D-12/2/KONV-2012-0009 KOMPLEX
HALLGATÓI SZOLGÁLTATÁSOK FEJLESZTÉSE HÁTRÁNYOS
HELYZETŰ HALLGATÓK RÉSZÉRE A WLISLOCKI HENRIK
SZAKKOLLÉGIUM SZERVEZÉSÉBEN CÍMŰ PROJEKT
TÁMOGATÁSÁVAL.

Lektorálta: Csértl Csapo Tibor

Szerkesztette: Andl Helga

Nyomdai előkészítés: Kiss Tibor Noé

Borítófotó: Kathryn Abrahams

(<http://www.freeimages.com/photo/vertical-ladder-1201821>)

ISBN 978-963-642-817-4

© Pécsi Tudományegyetem, Szerzők, Andl Helga szerkesztő, 2015

Készült a Bolko-Print nyomdájában

(7623 Pécs, Rét u. 47., ügyvezető: Szabó Péter)

Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Neveléstudományi Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék,

Wlislocki Henrik Szakkollégium

Cím: 7624 Pécs, Ifjúság útja 6.

Felelős kiadó: Orsós Anna

Tartalom

ANDL HELGA: A Wlislocki Henrik Szakkollégium hallgatói kutatásainak háttere	7
GREKSA EVELIN – SZEDERKÉNYI ATTILA: Egészségügyi ismeretek és egészségtudatosság/egészségmagatartás vizsgálata középiskolások körében	19
PETROVICS DALMA: Adalékok Szalánta-Németi történetéből a dualizmus korában	31
ORSÓS JÁNOS: Interpretációs példák a romológia szövegtörzskének kritikai vizsgálatához	41
PÁPAI BOGLÁRKA: Cigány nemzetiségi óvodák Magyarországon. A cigány nemzetiségi pedagógiai programok hatékonyság-vizsgálatának kezdeti lépései	51
IGNÁCZ JUDIT: Gandhi Secondary School – A School of Dreams or a Segregating Trap	63
KOMÁROMI MÁRIA: Start at the Beginning. The Sure Start Program Can Reduce Some Disadvantages Related to Poverty	73

Interpretációs példák a romológia szövegkorpuszának kritikai vizsgálatához¹

Bevezetés

Kutatásunk során interpretációs példákat hozunk fel a romológia szövegkorpuszának kritikai vizsgálatához, mely egy alakuló diskurzus elbeszélhetőségéhez járul hozzá.

A studies jellegű diskurzusok, mint a romológia is, „időszakként monopozicionális, könnyebben vagy nehezen artikulálható hatalmi struktúrák rendezik” (Beck, 2013:14). Amikor az értelmezés szakadáshelyei felismerhetővé válnak a tudományos elbeszélés számára, akkor a bölcséleti és társadalomtudományokat egyaránt foglalkoztatni kezdik ezek a kérdések, ami olykor olyan erejű változásokhoz vezet, hogy az egyébként csupán tematikus fókuszúnak tűnő kérdéskör új szemléletmódot, módszertant, terminológiát, etc. követel. Ily módon feltételezzük a romológia diskurzusának érvényes létezését.

Kutatásunkban tehát azt vizsgáljuk, hogy a romológia szövegkorpuszába értett szövegek mennyiben állják ki a tudományosság próbáját, milyen jelentéseket hoznak létre illetve állandósítanak, hogyan jutnak csak így elbeszélhető konstrukcióhoz. Liszt Ferenc *A cigányokról és a cigányzenéről Magyarországon* című műve is a romológia szövegkorpuszába tartozó szöveg, így vált mikroelemzésünk objektumává. Az értelmezés során jól kimutatható a romológia szövegkorpuszának kritikai vizsgálatának szükségesszerűsége, ugyanis Liszt cigányságról alkotott organikus teóriái sok szempontból kivetni valót hagynak maguk után. Liszt olyan nem tudományos ismeretekre

alapozza felfedezéseit, mint például a cigány néplelek. Megismerési módszere, reprezentációs stratégiája tehát nélkülözi azon tudományos eljárásokat, melyek lehetővé teszik a helyes megismerést, így sztereotipizáló felfedezéseivel valójában csak újramegjelenti a „metaforikus”, „literalizált”, tehát képzelt cigány karakterét, mely csupán egy mögöttes valóság nélküli, elnagyolt absztrakt valóság. Vizsgálódásunk egyik legfőbb célkitűzése, hogy felmutassuk és leplezzük a „nem-tudás”, a nem-ismeret retorikai-stilárius létpozícióit” (Beck, 2013:29), hogy ezzel megkezdhezzük a romológia szövegkorpuszának „zárt szövegrendszerének feltörését és ideológiai mezőinek feltérképezését és átirását” (Beck, 2013:29).

Liszt Ferenc *A cigányokról és a cigányzenéről Magyarországon* című művének genezisééről és recepciójáról

A továbbiakban *A cigányokról és a cigányzenéről Magyarországon* című írás geneziséét és recepcióját szeretném felvázolni a Magyar Mercurius Könyvkiadó weboldalán is megtalálható, a kötethez kapcsolódó részletes és értékes információk alapján, melyeket Bencsik Gábor foglalt össze.

Liszt Ferenc műve a 19. századi Franciaországban jelent meg eredeti címén: *Des Bohémiens et de leur musique en Hongrie* (1859). A magyar nyelvű kiadás 1861-ben, Pesten látott napvilágot *A cigányokról és a cigány zenéről Magyarországon* címmel. A mű keletkezését és fogadtatását illetően elmondhatjuk, hogy komoly felzúdulást váltott ki a megjelenése. Rendkívül sokan bírálták ezt a szöveget s ennek köszönhetően túlnyomórészt elmarasztaló kritikával illették ezt az írást, mindezt a mű alapos tanulmányozása nélkül. 1859-ben, még a könyv megjelenése előtt Simonffy Kálmán a Pestti Naplóban nyílt levelet intézett Liszt Ferenchez (úgy, hogy Liszt írását még nem is olvasta), melyben azzal vádolja hevesen Lisztet, hogy eltagadta a magyaroktól saját zenéjüket. További vádként hozták fel Liszt művének második, párizsi kiadásával (1881) kapcsolatban az antiszemitizmust, mikor a zsidóság zenéjét elemzi, azonban nagy valószínűséggel eze-

ket a részeket nem Liszt írta. A szerzőiséget illetően olyan kétélyek fogalmazódtak meg, mely szerint *A Cigányokról* című írás nem is Liszt, hanem egykori élettársai, Marie D'Agoult, illetve Carolyne Wittgenstein érdeme. Sokáig azt tartották, hogy a műben csak zeneelméletre vonatkozó konkrétumok fűződnek Lisztnek, míg a szöveg strukturális és stilárius jellemzői Carolyne szellemiségét tükrözik. Carolyne memoárjából kiderül, hogy a Liszttel szemben felhozott általános és konkrét vádak hiteltelenek, ugyanakkor kitér *A cigányokról és a cigány zenéről Magyarországon* genezisére is. Visszaemlékezésében említést tesz arról, hogy bár sokan, főként tanítványai is a keze alá dolgoztak, a művet elejétől a végéig Liszt Carolyne-nak tollbamondta, azonban Liszt minden alkalommal saját maga végezte el a szöveg alapos, gondos korrektúráját, tehát komoly felelősséget vállalt munkájára. Azonban a szöveg második, 1881-es kiadásával az a probléma, hogy a szerzői ellenőrzés elmaradt, ugyanis az idős korban lévő Liszt a szöveg sajtó alá rendezését Carolyne hercegnőre bízta, így került a szövegbe az a viszonylag terjedelmes betoldás, mely antiszemita véleményeket hordoz.

Bár kétségtelen, hogy tévedett, mikor a magyar zenét cigányzeneként azonosította, mégis óriási szolgálatot tett Liszt a magyar zenének. Tévedésének oka az lehetett, hogy amikor a 19. század közepén hazatért Magyarországra, csodálkozva tapasztalta, hogy az ország tele van kiváló zenészekkel. Liszt tehát azzal a cigányzenével találkozott, melyet világszerte, s talán a mai napig is magyar zeneként értelmeznek. Ennek fényében Liszt érthetően vont le téves következtetéseket a cigányzene eredetéről. Liszt műve pedig feltehetően nem azért íródott, hogy azzal téves felfedezéseit alátámassza, hanem azért, hogy pótolhatatlan meglátásokat közöljön a zenéről és a zeneszokról, illetve azért, hogy a cigányzenén keresztül a poézisról, az alkotásról és a művészetéről szóljon.

A fentieket úgy összegezném, hogy Lisztet és művét valójában alaptalan vádakkal illetik, mikor azt állítják róla, hogy magyarellen és antiszemita. Liszt valójában mély empátiával fordul a magyarsághoz és a zsidósághoz, kortársaihoz viszonyítva pedig „elfogultságig menő rokonszenvet táplált a cigányok iránt”. (Bencsik, 2004)²

Kutatásomban azért tartottam ezt a bevezetőt szükségesnek, mert a mű értelmezése során hasznos ismeretközlő funkciót tulajdonítok neki, másrészt ezen információk birtokában három kiemelt szövegrészleten keresztül szeretném Liszt Ferenc cigányságra vonatkozó feltevéseit stílári és retorikai szempontból megvizsgálni.

Mikroelemzés – Liszt Ferenc: *A cigányokról és a cigányzenéről Magyarországon*

1. Szövegrészlet¹

„Szemeink előtt bizonyos tekintetben állati életet él, nem tudva és nem törőve mindazzal, a mi kívülről történik. (...) Elszéd az erdőben és hegyek torkolataiban (...)” (Liszt, 2004:6-7)

Elemzés

Az elsőként kiemelt szövegrészlet azt a narratív pozíciót szeretném megvilágítani, mely nemcsak a mű egészére, hanem a romákról/cigányokról szóló diskurzusokra általában jellemző.

A többes szám első személyű kifejezés egy olyan bináris oppozícióra épülő reprezentációs stratégiáról árulkodik, melyben a „Mi” és az „Ők” oppozíciója lesz hangsúlyos, mely során az általában elgondolt európai és a cigány kultúra kerülnek egymással szembe.

Az elbeszélésben a romák/cigányok egy külső, nem-románézőpontból jelennek meg, ugyanis az elbeszélés joga a hatalmi pozícióban lévő civilizált városiakoké, vagyis a civilizált társadalom kollektív nézőpontja válik uralkodóvá, aminek köszönhetően egy alá-fölé rendelt viszony alakul ki a mű narratívájának egészében. Ezt a viszonyt kiválóan ábrázolja az E. W. Said *Orientalizmus* című könyvében (2000) olvasható történet, mely Flaubert és Kücsuk Hánem, az egyiptomi kurtizán találkozásánál jött létre. Ebből kiderül, hogy miként alakult ki a „keleti nő” sztereotípiája. A több szempontból alárendelt helyzetben lévő nő sohasem beszélhetett magáról, mivel a külföldi

férfi beszélt helyette, akinek a dominancia, a fölény valamilyeni összetevője a birtokában volt, ezáltal csak egy külső megjelölés által kapunk képet a „keleti nőről”.

A romák/cigányok reprezentációja során is hasonló helyzet áll fenn. Alárendelt, kiszolgáltatott helyzetében a cigányság számára nem nyílik lehetőség az önreprezentációra, arra, hogy magáról beszéljen, így módon alakult ki a nem-romák fantáziájában a „képzelt cigány” karaktere. Mivel Liszt narratívájában is csak egy külső szempont érvényesül, maga a diskurzus teljesen kizárólagossá és egyoldalúvá válik, ugyanis a cigány/románézőpont nem jut érvényhez, ebből kifolyólag a cigányság egy nagyító alá vetett vizsgálati tárgyként van jelen az elbeszélésben.

Liszt Ferenc műve egy olyan megismerési szándékkal jött létre, hogy hiteles képet adjon a romákról. Azonban kísérlete ott látszik megüszni, hogy művének eljárása nélkülözi azon tudományos metódusokat, melyek által az adott feltevések legitím ismeretté válhatnak. Liszt narratívája inkább általánosító ítélettartalmú, sztereotipizáló stratégiaként jellemezhető, mert tudományos értelemben vett nem-ismeretek hozzák létre a romákról szóló diskurzust, így művében nem tesz mást, mint kulturális sztereotípiákat termel újra.

A romák megjelenítésének egy másik vonulatát képezi a modern társadalomtól teljesen elkülönült vagy marginális létezés. (Lemon, 1996) A 19. században a civilizációt képviselő európai nemzetek tagjai fokozatosan elhatárolódnak a természeti közegetől. Mivel ebben az időszakban a cigányok nem voltak igazán identifikálhatók a nem-cigányok számára, ezért az azonosítási aktus kényszerítetten történt meg. Így a cigányság a különleges másságot, az egzotikum és a társadalmi létformára képtelen vadember (savage) mítoszt testesítette meg, ugyanis ezen identifikációs aktus során a cigányokat egy olyan szabad, társadalmon kívül létező természeti népként képzeltek el, mely független a társadalmi létezés kötelekeitől, s ezzel egy autentikusabb, harmonikusabb ősszállapotot valószínűleg meg. A cigányságnak éppen ez a „természethelyi primitív-sége” inspirálta például az orosz szépirodalom nagyjait, mint Puskin, Dosztojevskijt, Tolsztojt, stb., akik a cigányokról olyan történeteket és verseket írtak, melyek a társadalmi lét kötöttsé-

geitől mentes „szabadság” motívumai körül forogtak. (Lemon, 1996) Tehát Liszt és a 19. századi európai polgárok szemében a cigányság a vadságnak egy olyan magasztos állapotát képviselte, amely a prehisztórikus „primitív hordák”-ra volt jellemző.

2. Szövegrészlet

„Tekintély, törvény, szabály, parancs, elv, ígérettartás, kötelesség reá nézve türhetetlen fogalmak és dolgok. (...) Leráztak magukról minden erkölcsi nyűgöt, minden társadalmi függést, minden belső köteleket, hogy annál jobban követhessék az érzés villányos szikráját. Érezni: létök foglalatja, érezni akarnak bármí áron.”
(Liszt, 2004:50-52)

Elemzés

Ezen passzusban továbbra is tetten érhető azon szintaktikai mozzanat működése, mely megmutatja számunkra, hogy a modernitás gondolkodási stratégiájára jellemző a bipolaritás: a „Mi” és az „Ők” különbségére épülő eljárás. Maga Liszt is benne áll abban a kizáró, bináris rendszerben, melyben a fenti értékek, motivációk elkülönöződnek, ugyanis ezen rendszerben nem lehetséges az, hogy romának és nem-romának azonos értékei, motivációi legyenek.

A narratíva a cigányokat a modern nemzeti társadalmon kívülülként ábrázolja, marginális pozíciójukat azzal az állítólagos velük született hajlammal próbálja igazolni, hogy minduntalan fellázadnak a társadalmi kötöttségek ellen. (Lemon, 1996) Ez a megjelenítési mód szembeállítja a cigányokat a társadalommal és a civilizációval, és úgy mutatja be őket, mint független, társadalmon kívüli, önszerveződésre és társas intézmények létrehozására képtelen embereket. (Lemon, 1996)

Liszt olyan nem-tudományos ismeretekre, sztereotípiákra alapozza organikus teóriáit, mint a „néplélek” vagy a „nemzet-karakterológia”. A „cigány néplélekből” fakadó szabadságból és természetközelségből kiindulva a cigánysághoz nem a racionalitást rendeli, hanem az emocionálitást, az érzelmességet, ugyanis

az „Értés” a civilizált társadalmi léthez szükséges kompetencia, ellenben az „Érzés” képességével, mely a természeti létben és a művészetekben, főként a zenében játszik kulcsszerepet. Ezt az elképzelést kitűnően példázza az Alaine Lemon cikkéből idézett részlet: „a cigányok nem ismerik a kottát, de nem is kell, mert mi természetünkben fakadóan tudunk énekelni”. Így a romák önkifejezési lehetősége nem a bonyolult nyelvi absztrakcióban rejlik, hanem valami egészen másban, a zenében. Mivel a zene az érzelmek legfőbb kifejező eszköze, ezért a cigányság léteesszenciája nem a kötött társadalmiságban és az absztrakcióban rejlik, mely akadályozza a művészi szabadságot és a virtuozitást, hanem a művészet autonóm birodalmában, a zenében.

3. Szövegrészlet

(...) „minő forma lett volna alkalmasabb a zenénél egy olyan nép könyvének, mely elveti magától a nemzetiség egész anyagi oldalát, dogmát, kultust, tövényt, földet, családot és mindennemű tulajdont, csak hogy a szellemi oldalt megőrizze, százas és kiirthatatlan ösztöneit, kicsapongó szenvedélyeit (...) Noha cigányok elvetették a jellem mindazon nyomait, melyek által a más fajok egymáshoz hasonlítanak, mindazáltal előkelő, csodás életképességgel megáldott népet alkotnak, mivel *bebizonyították, hogy nekik is van szükségük a maguk könyvére, (...) dalolnuk kellett beszéd helyett!*
(Liszt, 2004:15-16)

Elemzés

A 19. század idején Európa modern államai nemzeti öntudatuk megerősítése céljából a tagolatlan múlt mítoszainak, legendáinak felelevenítésére és rögzítésére törekedtek, hogy ezzel saját nemzeti gyökereiket megkonstruálják maguknak. Az európai nemzetek történeti emlékezetének időfelfogása lineáris jellegű, ugyanis történetiségében kauzális összefüggést, egymásutániségot feltételez.

Az európaiak öntudatukat tehát az írott történelmi feljegyzéseikből merítik, azonban a cigányok történelmi emlé-

Jegyzetek

- 1 Jelen írás az alábbi tanulmány újraserkesztett változata: Orsós János (2015): Interpretációs példák a romológia szövegkorpuszának kritikai vizsgálatához. *Romológia*, 8. sz. 66-72.
- 2 <http://magyarmercurius.hu/reszletek/liszt-ferenc-ciganyokrol-es-cigany-zenrol-magyarorszagon> (2015.06.18.)
- 3 A szövegrészekben jelölt egységek szerzői kiemelések.

Irodalomjegyzék

- Beck Zoltán (2013): A romológia diskurzusáról. *Romológia*, 1. sz. 43-51.
- Kovalcsik Katalin és Réger Zita (1995): A tudomány, mint naív művészet. *Kritika*, 2. sz. 31-34.
- Lemon, Elaine (1996): Forró Vér és Fekete Gyöngy: a cigány eredetiség paradoxona a szocializmus idején és azután. *Replika*, 23-24. sz. 243-260.
- Liszt Ferenc (2004): *A cigányokról és a cigányzenéről Magyarországon*. Magyar Mercurius Kiadó, Budapest. (eredeti magyar nyelvű megjelenés: 1861)
- Said, Edward (2000): *Orientalizmus*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Szuhay Péter (2012): *Sosemlesz Cigányország*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Williams, Patrick (2005): Cigány házasság. In: Prónai Csaba (szerk): *Cigányok Európában 3. Franciaország*. Budapest. 54-56.
- <http://magyarmercurius.hu/reszletek/liszt-ferenc-ciganyokrol-es-cigany-zenrol-magyarorszagon> (2015.06.18.)

kezete más jelleggel bír. A cigányság eddig olyan alsóbbrendű (subaltern), nem racionalis népként jelenik meg a narratívában, mely képtelen a magasabb szintű absztrakcióra (mint például a beszéd, írás, olvasás), ennél fogva nem rendelkezik olyan írásban rögzített történelmi emlékekkel, mint amilyenekből Európa modern nemzetei táplálják saját nemzeti öntudatukat. Továbbá a cigányok történetiségében a kauzális viszonyok nem tisztázottak, ezáltal a cigányság önreprezentációjából kivonódik egy fontos elem, a temporalitás. Elaine Lemon *Forró Vér és Fekete Gyöngy* című tanulmányában (Lemon, 1996) így idézi Katie Trumpenert: „a nyugat-európai irodalmi hagyományban a cigányok egy, az állam kötöttségeitől még mentes múlthoz, a 'történelem nélkülség álmához' kapcsolódnak”.

A cigányok/romák öntudatának, történelmi emlékezetének alapját tehát nem a racionalitáson nyugvó absztrakció, hanem az emocionalitás egyik legfontosabb erőtere, a zene képezi. Érdemes lehet számunkra az, hogy míg a romantika zsenikultusza szerint a zenei teljesítmény az individuális gényzáró eredet, addig a cigányok zenei teljesítménye valójában egy hiányból fakadó kényszerként jelentkezik a műben. A hiány pedig a társadalmisághoz, a történetiséghez szükséges absztrakcióban fedezhető fel, ami az írásbeliség és a megfelelő fogalmi készlet hiányát sugallja. Ez a hiányosság egyben magyarázatot ad arra is, hogy a romák/cigányok miért nem rendelkeznek az európaiakhoz hasonló, írásban rögzített történelmi feljegyzésekkel. A narratíva fényében a cigányok kollektívájának ezen hiányossága az ősi, primitív természeti népekhez válik hasonlatossá, akik nem írásbeliségen alapuló, hanem alapvetően orális kultúrával rendelkeznek. Liszt korszerűségének felfogása szerint a dal, a zene az egyetlen olyan csatorna, melyen keresztül a cigány nép közvetlenül kifejezheti, artikulálhatja érzelmeit, így a cigányság zenei eposzából derül ki, hogy mit gondol el a maga számára történelmi tapasztalatnak, hogyan gondolkodik az elmúlt időkről és az aktuális jelenről. (Beck, 2013)

IMPRESSZUM

Romológia folyóirat

A lap megjelenik negyedévente
III. évfolyam, 8. szám, 2015. tavasz

Főszerkesztő: Cserti Csapó Tibor
Szerkesztőség: Beck Zoltán, Orsós Anna, Varga Aranka
Vendégszerkesztő: Beck Zoltán
Rovatvezetők: Cserti Csapó Tibor, Orsós Anna, Varga Aranka
Tervezőszerkesztő, arculat és tördelés: Kiss Tibor Noé

A borító Szénássy Alex festményének felhasználásával készült. A Galéria
rovatban elhelyezett képeket Pócsik Andrea bocsátotta rendelkezé-
sünkre.

A SPOT rovat interjúit Schäffer János készítette.
Olvasószerkesztő: Csigi Júlia

Kiadja: Wlisslocki Henrik Szakkollégium, PTE BTK NTI Romológia és
Nevelésszociológia Tanszék, Romológiai Kutatóközpont, Pécs
Felelős kiadó: Orsós Anna
A szerkesztőség címe, elérhetőségei: PTE BTK NTI Romológia és
Nevelésszociológia Tanszék, 7624 Pécs, Ifjúság útja 6.
E-mail: romologiafolyoirat@pte.hu
Web: www.romologiafolyoirat.pte.hu

Készült a Bolko-Print nyomdájában (7623 Pécs Rét u. 47., ügyvezető: Szabó
Péter), 200 példányban

ISSN 2064-1257

Megrendelhető és előfizethető a szerkesztőség címén, elérhetőségein.

TÁMOP-4.1.1.D-12/2/KONV-2012-0009
Komplex hallgatói szolgáltatások fejlesztése hátrányos helyzetű hallgatók ré-
szére a Wlisslocki Henrik Szakkollégium szervezésében

TARTALOM

5 Előszó

ALAPPONT

9 Balatonyi Judit: Lencsék által homályosan – Széljegyzet
a kulturális reprezentációs elméletekhez

ÜTKÖZŐ

17 Reflexió (Romológia folyóirat 6-7. szám, 2014. ősz-tél –
Magyarországi roma, cigány gyűjtemények száma kapcsán)
27 Reflection (Romológia periodical, issue 6-7. 2014. autumn-
winter – Collections on roma, gypsy topic in Hungary)

SZÉLRÓZSA

30 Pócsik Andrea: „Második tekintetek” – Talált filmek
installálása, inszcenálása
47 Müllner András: Nézetek és eltérések (Néhány gondolat az
[ön]reprezentációról és más törölt fogalmakról)
59 Tímea Junghaus: Opposition is not enough (The Role of Roma
Art in the contemporary constellation)
66 Orsós János: Interpretációs példák a romológia
szövegkorpuszának kritikai vizsgálatához
73 Debrecezeni Éva: Végtelen éjszaka
80 Katalin Bársony: Media, power and strategies (Shaping
Attitudes towards Roma through the European Mass Media)

Órsós János

Interpretációs példák a romológia szövegkorpuszának kritikai vizsgálatához

Bevezetés

Kutatásunk során interpretációs példákat hozunk fel a romológia szövegkorpuszának kritikai vizsgálatához, mely egy alakuló diskurzus elbeszélhetőségéhez járul hozzá. A studies jellegű diskurzusok, mint a romológia is, „időszakonként monopoizicionális, könnyebben vagy nehezen artikulálható hatalmi struktúrák rendezik” (Beck, A romológia diskurzusáról, Romológia, 2013/1, 14). Amikor az értelmezés szakadáshelyei felismerhetővé válnak a tudományos elbeszélés számára, akkor a bölcséleti és társadalomtudományokat egyaránt foglalkoztatni kezdik ezek a kérdések, amelyek olykor olyan erejű vátozásokhoz vezetnek, hogy az egyébként csupán tematikus fókuszúnak tűnő kérdéskör új szemléletmódot, módszertant, terminológiát, etc. követel. Ily módon feltételezzük a romológia diskurzusának érvényes létezését. Kutatásunkban tehát azt vizsgáljuk, hogy a romológia szövegkánonjába értett szövegek mennyiben állják ki a tudományosság próbáját, milyen jelentéseket hoznak létre illetve állandósítanak, hogyan jutnak csak így elbeszélhető konstrukcióhoz.

Liszt Ferenc *A cigányokról és a cigányzenéről Magyarországon* című műve is a romológia szövegkorpuszába tartozó szöveg, így vált mikroelemzésünk objektumává. Az értelmezés során jól kimutatható a romológiai szövegkorpusz kritikai vizsgálatának szükségyszerűsége, ugyanis Liszt cigányágról alkotott organikus teóriái sok szempontból kivetni valót hagynak maguk után. Liszt olyan nem tudományos ismeretekre alapozza felfatéseit, mint például a cigány néplelek. Megismerési módszere, reprezentációs stratégiája tehát nélküli azon tudományos eljárásokat, melyek lehetővé teszik a megismerést, így sztereotipizáló felfatéseivel valójában csak újra megjeleníti a „metaforikus”, „literalizált”, elképzelt cigány karakterét, mely csupán egy mögöttes valóság nélküli, elnagyolt absztrakció. Vizsgálódásunk egyik legfőbb célkitűzése, hogy felmutassuk és leleplezzük a „nem-tudás, a nem-ismeret retorikai-stiláris lépozícióit” (Beck, A romológia diskurzusáról, Romológia, 2013/1, 29), hogy ezzel megkezdhesük a romológia szövegkorpuszának „zárt szövegrendszerének feltörését és ideológiai mezőinek feltérképezését és átírását” (Beck, A romológia diskurzusáról, Romológia, 2013/1, 29).

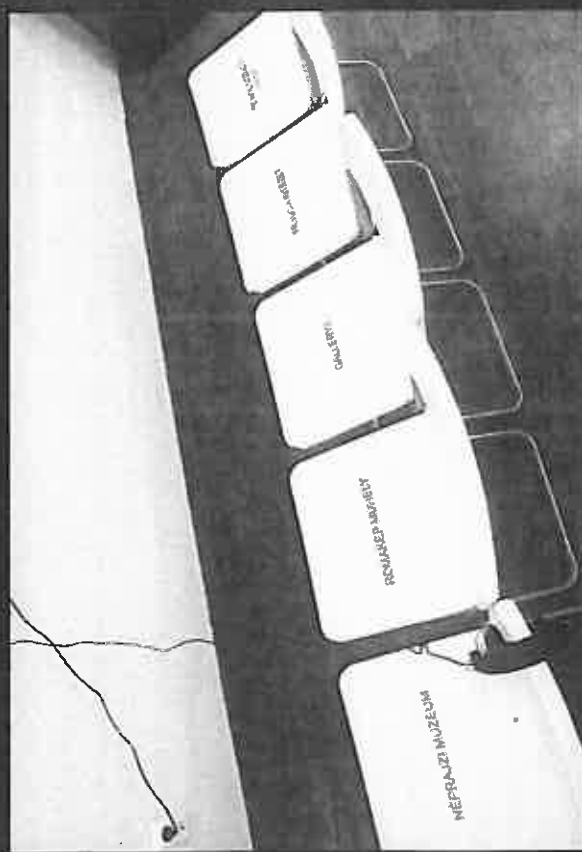
Liszt Ferenc *A cigányokról és a cigányzenéről Magyarországon* című művének genezisééről és recepciójáról

Liszt Ferenc műve a 19. századi Franciaországban jelent meg eredeti címén, *Des Bohémiens et de leur musique en Hongrie* (1859). A magyar nyelvű kiadás 1861-ben, Pesten látott napvilágot *A cigányokról és a cigány zenéről Magyarországon* címmel. A mű keletkezését és fogadtatását illetően elmondhatjuk, hogy komoly felzúdulást váltott ki, sokáig nem is jelentették meg magyarul. Rendkívül sokan bírálták ezt a szöveget s ennek köszönhetően túlnyomórészt elmarasztaló kritikával illették ezt a írást, mind-ezt a mű alapos tanulmányozása nélkül. 1859-ben, még a könyv megjelenése előtt Simonffy Kálmán, a Pesti Naplóban nyílt levelet intézett Liszt Ferenchez (úgy, hogy Liszt írását még nem is olvasta), melyben azzal vádolta hevesen Lisztet, hogy eltagadta a magyaroktól saját zenéjüket. További vádként hozták fel Liszt művének második, párizsi kiadásával (1881) kapcsolatban az antiszemitizmust, mikor a zsidóság zenéjét elemzi, azonban nagy valószínűséggel ezeket a részeket nem Liszt írta. A szerzőiséget illetően olyan kételyek fogalmazódtak meg, mely szerint A Cigányokról című írás nem is Liszt, hanem egykori élettársai, Marie D'Agoult, illetve Carolyne Wittgenstein érdeme. Sokáig azt tartották, hogy a műben csak zene elméletre vonatkozó konkrétumok fűződnek Liszthez, míg a szöveg sturkturális és stiláris jellemzői Carolyne szellemiségét tükrözi. Carolyne memoárjából kiderül, hogy a Liszttel szemben felhozott átlános és konkrét vádak hiteltelenelek, ugyanakkor kiér A cigányokról és a cigány zenéről Magyarországon genezisére is. Visszaemlékezésében említett tesz arról, hogy bár sokan, főként tanítványai is a keze alá dolgoztak, a művet elejétől a végéig Liszt Carolyne-nak tollbamondta, azonban Liszt minden alkalommal saját maga végezte el a szöveg alapos, gondos korrektúráját, tehát komoly felelősséget vállalt munkájára vonatkozóan. Azonban a szöveg második, 1881-es kiadásával az a probléma, hogy a szerzői ellenőrzés elmaradt, ugyanis az idős korban lévő Liszt a szöveg sajtó alá rendezését Carolyne hercegnéra bízta, így került a szövegbe az a viszonylag terjedelmes betoldás, mely antiszemitá véleményeket hordoz.

Bár kétségtelen, hogy tévedett, mikor a magyar zenét cigányzeneként azonosította, mégis óriási szolgálatot tett Liszt a magyar zenének. Tévedésének oka az lehetett, hogy mikor a 19. század közepén hazatért Magyarországra csodálkozva tapasztalta, hogy az ország tele van kiváló zenészekkel. Liszt tehát azzal a cigányzenével találkozott, melyet világszerte s talán a mai napig is magyar zeneként értelmeznek. Ennek fényében Liszt érthetően nem le téves következtetéseket a cigányzene eredetéről. Liszt műve pedig felfatetően nem azért íródott, hogy azzal téves felfatéseit alátámassza, hanem azért, hogy pótolhatatlan meglátásokat közöljön a zenéről és a zenészekről, illetve azért, hogy a cigányzenén keresztül a poézisről, az alkotásról és a művészetéről szóljon.

A fentieket úgy összegezném, hogy Lisztet és művét valójában alaptalan vádakkal illetik, mikor azt állítják róla, hogy magyarellenes és antiszemitá. Liszt valójában mély empátiával fordul a magyarsághoz és a zsidósághoz, kortársaihoz viszonyítva pedig „elfogultságig menő rokonszenvet táplált a cigányok iránt”.

GALÉRIA

<http://hu.tranzit.org/hu/esemeny/0/2014-01-10/roma-szerzotes-az-einikal-honlati-ozas-eladasa-co>

Mikroelemzések

(2)

„Szemeink előtt bizonyos tekintetben állati életet él, nem tudva és nem törődve mindazzal, a mi kívülötte történik. (...) Elszéled az erdőkben és hegyek torkolataiban (...)” (Liszt, 2004; 6-7)

Az elsőként kiemelt szövegrésszel azt a narratív pozíciót szeretném megvilágítani, mely nemcsak a mű egészéhez, hanem a romákról/cigányokról szóló diskurzusokra általában jellemző.

A többes szám első személyű kifejezés egy olyan bináris oppozícióra épülő reprezentációs stratégiáról árulkodik, melyben a „Mi” (pl1) és az „Ők” (pl3) oppozíciója lesz hangsúlyos, mely során a az általában vett európai és roma kultúra, értékei kerülnek egymással szembe.

Az elbeszélésben a romák/cigányok egy külső, nem-roma nézőpontból jelennek meg, ugyanis az elbeszélés joga a hatalmi pozícióban lévő civilizált városiakoké, vagyis a modern társadalom kollektív nézőpontja válik uralkodóvá, aminek köszönhetően egy alá-főlé rendelt viszony alakul ki a mű narratívájának egészében. Ezt a viszonyt kiválóan ábrázolja E.W. Said *Orientalizmus* című könyvében olvasható történet, mely Flaubert és Kücsuk Hánem, az egyiptomi kurtizán találkozása révén jött létre. Ebből kiderül, hogy miként alakult ki a „keleti nő” sztereotípiája. A több szempontból alárendelt helyzetben lévő nő sohasem beszélhetett magáról, mivel a külföldi férfi beszélt helyette, akinek a dominancia, a fölény valamennyi összetevője a birtokában volt, ezáltal csak egy külső megjelenítés által kapunk képet a „keleti nőről”.

A romák/cigányok reprezentációja során is hasonló helyzet áll fenn. Alárendelt, kiszolgáltatott helyzetben a cigányság számára nem nyílik lehetőség az önreprezentációra, arra, hogy magáról beszéljen, ily módon alkult ki a nem-romák fantáziájában a „képzelt cigány” karaktere. Mivel Liszt narratívájában is egy reflektálatlan külső szempont érvényesül, maga a diskurzus teljesen kizárólagos és egyoldalúvá válik, ugyanis a cigány/roma nézőpont nem jut érvényre, ebből kifolyólag a cigányság egy nagytó alá vett vizsgálati tárgyként van jelen az elbeszélésben.

Liszt Ferenc műve egy olyan megismerési szándékkal jött létre, hogy hiteles képet adjon a romákról. Azonban kísérlete ott látszik megüszni, hogy művének eljárása nélkülözi azon tudományos metódusokat, melyek által az adott feltevések legitim ismeretvé válhatnak. Liszt narratívája inkább általánosító ítélettartalmú, sztereotipizáló stratégiaként jellemezhető, mert tudományos értelemben vett nem-ismeretek hozzájárulása a romákról szóló diskurzust, így művében nem tesz mást, mint kulturális sztereotípiákat termel újra.

A romák megjelenítésének egy másik vonulatát képezi a modern társadalomtól teljesen elkülönült vagy marginális létezése.² A 19. században a civilizációt képviselő európai nemzetek lakosai fokozatosan eltávolodnak a természeti közegetől.

Mivel ebben az időszakban a cigányok nem igazán voltak identifikálhatóak a nem-cigányok számára, ezért az azonosítási aktus kényszerítetten történt meg. Így a cigányság a különleges másságot, az egzotikum, és a társadalmi létformára képtelen vadember (savage) mítoszt testesítették meg, ugyanis ezen identifikációs aktus során a cigányokat egy olyan szabad, társadalmon kívül létező természeti népként képzelték el, mely független a társadalmi létezés köteleitől, s ezzel egy autentikusabb, harmonikusabb összhatást valósíthatnak meg. A cigányságnak éppen ez a természetközeli primitívsége inspirálta például az orosz szépirodalom nagyjait, mint Puskin, Dosztojevszkij, Tolsztojt, stb., akik a cigányokról olyan történeteket és verseket írtak, melyek a társadalmi lét kötöttségeitől mentes „szabadság” motívumai körül forogtak.³ Tehát Liszt és a 19. század európai polgárok szemében a cigányság a vadságnak egy olyan magasztos állapotát valóstították meg, amelyek a prehisztorikus „primitív hor-dák”-ra volt jellemző.

2 Lemon, Elaine, *Forró Vér és Fekete Gyöngy: a cigány eredetiség paradoxona a szocializmus idején és azután*, Replika, 1996/23-24

3 Lemon, Elaine, *Forró Vér és Fekete Gyöngy: a cigány eredetiség paradoxona a szocializmus idején és azután*, Replika, 1996/23-24

„Tekintély, törvény, szabály, parancs, elv, ígérettartás, kötelesség reá nézve tühnetlen fogalmak és dolgok. (...) Leráztak magukról minden erkölcsi nyugót, minden társadalmi függést, minden belső köteleket, hogy annál jobban követhessék az érzés villányos szikráját. Érezni: létök foglatatja, érezni akarnak bármí áron.” (Liszt, 2004; 50-52)

Ezen passzusban továbbra is tetten érhető azon szintaktikai mozzanat működése, mely megmutatja számunkra, hogy a modernitás gondolkodási stratégiájára jellemző a bipolaritás: a „Mi” és az „Ők” különbségére épülő eljárás. Maga Liszt is benne áll abban a kizáró, bináris rendszerben, melyben a fenti értékek, motivációk elválnak, ugyanis ebben a paradigmában nem lehetséges az, hogy romának és nem-romának azonos értékei, motivációi legyenek.

A narratíva a cigányokat a modern nemzeti társadalmon kívüliekként ábrázolja, marginális pozíciójukat azzal az állítólagos velük született hajlammal próbálja igazolni, hogy minduntalan fellázadnak a társadalmi kötöttségek ellen.⁴ Ez a megjelenítési mód szembe állítja a cigányokat a társadalommal és a civilizációval, és úgy mutatja be őket, mint független, társadalmon kívüli, önszerveződésre és társas intézmények létrehozására képtelen embereket.⁵

Liszt olyan nem-tudományos ismeretekre, sztereotípiákra alapozza organikus teóriáit, mint a „néplelek” vagy a „nemzetkarakterológia”. A „cigány néplelekből” fakadó szabadságból és természet közelségből kiindulva a cigánysághoz nem a racionalitást rendeli, hanem az emocionálisit, az érzelmességet, ugyanis az „Értés” a civilizált társadalmi léthez szükséges kompetencia, ellenben az „Érzés” képességével, mely a természeti létben és a művészetekben, főként a zenében játszik kulcsszerepet! Ezt az elközelítést kitűnően példázza Alaine Lemon cikkéből idézett részlet: „a cigányok nem ismerik a kottát, de nem is kell, mert mi természetünkünkől fakadóan tudunk énekelni”. Így a romák önkifejezési lehetősége nem a bonyolult nyelvi absztrakcióban rejlik, hanem valami egészen másban, a zenében. Mivel a zene az érzelmek legfőbb kifejező eszköze, ezért a cigányság léteesszenciája nem a kötött társadalmiságban és az absztrakcióban rejlik, mely akadályozza a művészi szabadságot és a virtuozitást, hanem a művészet autonóm birodalmában, a zenében.

(...) „minő forma lett volna lett volna alkalmasabb a zenénél egy olyan nép könyvének, mely elveti magától a nemzetiség egész anyagi oldalát, dogmát, kultust, tövényt, földet, családot és mindennemű tulajdonát, csak hogy a szellemi oldalt megőrizze, százados és kirihatalan ösztöneit, kicsapongó szenvedélyeit
(...) Noha cigányok elvetették a jellem mindazon nyomait, melyek által a más

- 4 Lemon, Alaine, *Forró Vér és Fekete Gyöngy: a cigány eredetiség paradoxona a szocializmus idején és azután*, Replika, 1996/23-24
- 5 Lemon, Alaine, *Forró Vér és Fekete Gyöngy: a cigány eredetiség paradoxona a szocializmus idején és azután*, Replika, 1996/23-24

Cigányok reprezentációja a művészetben/ médiában
 Földrajz-történelem Bsc, WHSZ tag, PTE TTK

Sajnos csak kevés információ van a média megjelenéseiről. A cigányok úgy reprezentálják magukat, hogy megjelennek különböző csatormákon, mint pl. a paprika tv, ami egy főzőműsor, és a muzsika tv. Ennél nyilván ámyialabb a kép, de csak részlegesen követem a reprezentációkat.

Egy személyes tapasztalatot említek csak ki, ami a művészettel kapcsolatos. Van egy fiatal ismerősöm, aki nagyon szép képeket szokott festeni, amit észrevettem nála, hogy az ő művészete leginkább a cigány családokra fókuszál. Ezt domborítja ki, és e köré formál egy történetet. Számomra ez azért érdekes, mert ámyialabb képet kaptam a cigány családok életéről.

fajok egymáshoz hasonlitanak, mindazáltal előkelő, csodás életképességgel megáldott népet alkotnak, mivel *bebizonyították, hogy nekik is van szükségük a maguk könyvére, (...) dalolniuk kellett beszéd helyett!* (Liszt, 2004; 15-16)

A 19. század idején Európa modern államai nemzeti öntudatuk megerősítése céljából a tagolatlan múlt mítoszainak, legendáinak újra fellelvenítésére és rögzítésére törekedtek, hogy ezzel saját nemzeti gyökereiket megkonstruálják magunak. Az európai nemzetek történeti emlékezetének időfelfogása lineáris jellegű, történetiségében kauzális összefüggést, egymásutániságot feltételez.

Az európaiak öntudatukat tehát az írott történelmi feljegyzéseiből merítik, azonban a cigányok történelmi emlékezete más jeleggel bír. A cigányság eddig olyan alsóbbrendű (subaltern), nem racióális népként jelenik meg a narratívában, mely képtelen a magasabb szintű absztrakcióra (mint például a beszéd, írás, olvasás), ennél fogva nem rendelkezik olyan írásban rögzített történelmi emlékekkel, mint amilyenekből Európa modern nemzetei táplálják saját nemzeti öntudatukat. Továbbá a cigányok történetiségében a kauzális viszonyok nem tisztázottak, ezáltal a cigányság önreprezentációjából kivonódik egy fontos elem, a temporalitás. Alaine Lemon *Forró Vér és Fekete Gyöngy* című tanulmányában így idézi Katie Trumpenert: „a nyugat-európai irodalmi hagyományban a cigányok egy, az állam kötöttségeitől még mentes múlthoz, a 'történelem nélkülség álmához' kapcsolódnak”.

A cigányok/romák öntudatának, történeti emlékezetének alapját tehát nem a racionalitáson nyugvó absztrakció, hanem az emocionalitás egyik legfontosabb erőtere, a zene képezi. Érdekes lehet számunkra az, hogy a romantika zsenikultusza szerint a zenei teljesítménye az individuum géniuszából ered. Ezzel szemben a cigányok zenei teljesítménye Liszt szerint egy *hiányból* fakadó kényszerként jelenik meg. A hiány pedig a társadalmisághoz, a történetiséghez szükséges absztrakcióban fedezhető fel, ami az írásbeliség és a megfelelő fogalmi készlet hiányát sugallja. Ez a hiányosság egyben magyarázatot ad arra is, hogy a romák/cigányok miért nem rendelkeznek az európaiakhoz hasonló, írásban rögzített történelmi feljegyzésekkel. A narratíva fényében a cigá-

nyok kollektívájának ezen hiányossága az ősi, primitív természeti népekhez válik hasonlatossá, akik nem írásbeliségen alapuló, hanem alapvetően orális kultúrával rendelkeznek. Liszt korszellemének felfogása szerint a dal, a zene az egyetlen olyan csatorna, melyen keresztül a cigány nép közvetlenül kifejezheti, artikulálhatja érzelmait, így a cigányság zenei eposzából derül ki, hogy mit gondol el a maga számára történeti tapasztalatnak, hogyan gondolkodik az elmúlt időről és az aktuális jelenről.⁶

Irodalom

- Beck Zoltán, *A romológia diskurzusáról*, Romológia, 2013/4, (43-51)
- Kovácsik Katalin- Réger Zita, A tudomány, mint naiv művészet, Kritika, 1995/2, 31-34
- Lemon, Alaine, *Forró Vér és Fekete Gyöngy: a cigány eredetiség paradoxona a szocializmus idején és azután*, Replika, 1996/23-24
- Liszt Ferenc, *A cigányokról és a cigányzenéről Magyarországon*, Magyar Mercurius Kiadó, Budapest, 2004 (1861)
- Said, Edward, Orientalizmus, Osiris Kiadó, Budapest, 2000
- Szuhay Péter, *Sosemlessz Cigányország*, 2012, Osiris Kiadó, Budapest
- Williams, Patrick, *Cigány házasság*, in. Cigányok Európában 3., Franciaország, (szerk. Prónai Csaba), Budapest, 2005, (1984), 54-56
- <http://magyarmercurius.hu/reszletek/liszt-ferenc-ciganyokrol-es-cigany-zenéről-magyarországon>

Debreczeni Éva

Végtelen éjszaka

Dolgozatomban a cigányságról kialakult sztereotípiák szépirodalmi manifestációjának egy esetét kívánom bemutatni Agatha Christie „Endless Night” (magyarul: Végtelen Éjszaka¹) című regénye kapcsán. Előjáróban a cigány-mítosz fontosabb vonásait veszem sorra, majd azoknak a regényben megjelenő tételeivel foglalkozom a hozzájuk legszorosabban kapcsolódó motívumok elemzésével (ezek: a főhős személye, a központi témát jelentő földbirtok, a mellékszereplőként színre lépő idős cigányasszony és a történet időszervezte).

1. A cigányság irodalmi megjelenítése

A 18–19. század (nem csak) irodalmi alkotásaiban felbukkanó, a cigányságot övező elképzelések időálló toposzá forrtak össze. Az így kialakult konglomerátum főbb alkotóelemei a társadalmon-, és törvényenkívüliség, a destruktív, bomlasztó magatartás, a lustaság és munkakerülés, a mágia és a természet titkainak ismerete, a nomadizáló, igénytelen vándorélet, a történelmi múlt és időérzék hiánya. Noha a felsoroltak negatív töltetű képet tárnak elénk, valójában valamennyi említett motívumnak kirajzolódna pozitív konnotáció is. A letelepedéstől és megállapodástól való elzárkózás hangsúlyozásában a gondtalan, kötöttségektől mentes szabadság utáni burkolt sóvárgás fogalmazódik meg; a természettel való szoros kapcsolat – különösen a romantikusok számára – az élővilág és ember közti ősi, romlatlan harmónia vonzó ideáját festi le. A cigány szpon-taneitása, fesztelen-nevéletlen magatartása éles ellentétet képez a „civilizált” ember úri modorával, sokszor kifigurázva annak ürességét, felszínességét. A rendszeresen rájuk osztott devians szerepkörök – tolvaj, rabló, szemfényvesztő stb – magukban hordozzák a robin hood-i ravasszág, leleményesség, betyárbecsület romantikus keverékét. A nekik tulajdonított varázshatalom misztikus piedesztálra emeli, a titokzatosság ködébe burkolja a mélyebb igazságok, rejtett ismeretek tudósaiként aposztrofált vándorokat. Vad „hordájuk” az összetartó, egy testként lélegző és gondolkodó öközösség eszményké-

1 Christie, Agatha 2007: Endless Night. HarperCollins, London.

2 A regény első magyar kiadása (Hunga-Print, Budapest 1994) „Végtelen éjszaka” a második (Európa Könyvkiadó, Budapest 2009) „Örök éj” címen jelent meg. A két kiadványban különbözik Gipsy's Acre neve – Cigányország, illetve Cigányfalu – és a címoldati verseteket

IMPRESSZUM

Romológia folyóirat

A lap megjelenik negyedévente
III. évfolyam, 10. szám, 2015. ősz

Főszerkesztő: Cserti Csapó Tibor
Szerkesztőség: Beck Zoltán, Orsós Anna, Varga Aranka
Vendégszerkesztő: Varga Aranka
Rovatvezetők: Cserti Csapó Tibor, Orsós Anna, Varga Aranka
Tervezőszerkesztő, arculat és tördelés: Kiss Tibor Noé

A borító Szénássy Alex festményének felhasználásával készült.
A Galéria rovatban elhelyezett fotókat a WHSz We are the world – Noj
nyisz lumecárá projektje stúdiómunkálatainak felvételeiből válogatta
Schäffer János

Olvasószerkesztő: Csigi Júlia – Szűcs-Rusznak Karolina
Szakmai lektorok: Andl Helga, Arató Ferenc, Bokrétság Ildikó, Cserti Csapó
Tibor, Forray R. Katalin, Schäffer János, Varga Aranka

Kiadja: Wlisclocki Henrik Szakkollégium, PTE BTK NTI Romológia és
Nevelésszociológia Tanszék, Romológiai Kutatóközpont, Pécs
Felelős kiadó: Orsós Anna
A szerkesztőség címe, elérhetőségei: PTE BTK NTI Romológia és
Nevelésszociológia Tanszék, 7624 Pécs, Ifjúság útja 6.
E-mail: romologiafolyoirat@pte.hu
Web: www.romologiafolyoirat.pte.hu

Készült a Bolko-Print nyomdájában (7623 Pécs Rét u. 47., ügyvezető: Szabó
Péter), 200 példányban

ISSN 2064-1257

Megrendelhető és előfizethető a szerkesztőség címén, elérhetőségein

TÁMOP-4.1.1.D-12/2/KONV-2012-0009
Komplex hallgatói szolgáltatások fejlesztése hátrányos helyzetű hallgatók ré-
szére a Wlisclocki Henrik Szakkollégium szervezésében

TARTALOM

5 Előszó

ALAPPONT

10 Rayman Julianna – Varga Aranka: Reziliencia és inklúzió

ÜTKÖZŐ

29 Cserti Csapó Tibor – Orsós Anna: Beszélgetés a szakkollégium
elmúlt két évéről, jelenéről, jövőjéről

SZÉLRÓZSA

35 Forray R. Katalin: Életutak a felsőoktatásban

46 Galántai László: cigány/roma szakkollégiumok szervezeti és
működési szabályzatainak vizsgálata

54 Vezdén Katalin: Wlisclocki Henrik Szakkollégium (Egy komplex
szolgáltatás-fejlesztés eredményességének vizsgálata –
a számok tükrében)

67 Trendl Fanni: A Wlisclocki Henrik Szakkollégium tagsága 2013-
ban és 2015-ben

76 Csigi Júlia: Időutazás kutatói eszközökkel

84 Oláh Anita: A hátrányos helyzetű középiskolások tanulmányi
előmenetelét támogató Arany János Kollégiumi Program

KITEKINTŐ

94 Andl Helga: Hallgatói kutatások a Wlisclocki Henrik
Szakkollégiumban

103 Orsós János: Interpretációs példák a romológia
szövegkorpuszáinak kritikai vizsgálatához

105 Petrovics Dalma: Szalánta-Németi története a dualizmus
korában

106 Molnár Attila – Rigó Bálint – Konkoly Sándor – Kárász

Krisztián József – Horváth Zsuzsanna: Az egyetemi reklámok
hatásai pécsi hallgatókra

108 Greksa Evelin – Szederkényi Attila: Egészségügyi ismeretek és
egészségtudatosság/egészségmagatartás vizsgálata középis-
kolások körében

111 Bogdán Angéla: A Gyermekszegénység Elleni Program
vizsgálata – Kisvaszar példáján

113 Csonka Norbert Dávid – Kőszegi Mária: A komplex telep-
program bemutatása a György-telep példáján

- 115 Laboda Georgina – Laboda Lilla – Tóth Bernadett – Kőszegi Krisztián: Általános és középiskolai tanulók cigányságra vonatkozó ismeretei egy kérdőíves vizsgálat tükrében

NAPLÓ

- 118 Bogdán Melinda: Recenzió a Görögkatolikus Cigány Szakkollégium 2011/2012-es évkönyvéről
- 119 Orsós János Róbert: Recenzió a Jezsuita Roma Szakkollégium 2012/13-as évkönyvéről

KÉPGALÉRIA

Mi vagyunk a világ / We are the world / Noj nyisz lumecára

Előszó

A Romológia folyóirat elindításában nagy szerepet játszott az a „Roma szakkollégiumi projekt”, mely a Pécsi Tudományegyetemen tanuló hátrányos helyzetű, jórészt roma/cigány egyetemisták Wlisclocki Henrik Szakkollégiumában (WHSZ) valósult meg. Ennek köszönhető, hogy 2013 tavaszán a folyóirat első száma tematikusan a szakkollégiumhoz kapcsolódott, melynek írásait vendégszerkesztőként Forray R. Katalin válogatta. A közben eltelt két és fél év alatt irodalmi-művészeti, antirasszista, néprajzi, nyelvészeti tematikák köré szerveződtek a negyedévente megjelenő lapszámok. A lapindító projekt zárásaként a 10. számban ismét visszatérünk a szakkollégiumi témához, még több szállal és szorosabbra fűzve a kötődést. Az előszónak szánt néhány oldal – egy tudományos folyóirattól talán kicsit szokatlan módon – nem csak a folyóirat írásait, hanem szerzőit is szeretné kicsivel közelebb hozni az olvasóhoz, invitálva a szakkollégium világába és a „színpalak mögé”.

Az Alappon tanulmányát Rayman Julianna pszichológus és Varga Aranka, a szakkollégium vezető tanára jegyzik. A cím és a szerzőpáros két tudományterület – a pszichológia és a pedagógia – fókuszban lévő megközelítését veti össze. A reziliencia („lelki rugalmasság”) és az inklúzió („kölcsonös befogadás”) megfigyelésével hangsúlyozzák, hogy az egyén nagyobb valószínűséggel képes a hátrányt okozó körülményeit „áttörni” és sikereket elérni személyes életútja során (rezilienssé válni), ha környezete ebben támogatja. Ezt a támogatást a magasabb iskolázottságú családokból érkezők a szülőktől várják és kapják meg, míg a többi diák segítségével kulcsszerepe van az inkluzivitással jellemezhető intézményi (iskola és más szervezeti) környezetnek. A szerzők egy olyan kutatást mutatnak be, melyben a WHSZ 16 diákjának életút interjút hasonlították össze további 16 – a PTE-n tanuló, nem szakkollégista diák – interjújával. Az összevetésből egyértelműen kirajzolódott, hogy a hátrányos társadalmi háttérű hallgatóknak jóval több nehézséggel kellett szembenéznük iskolai pályafutásuk során, mint diáktársaiknak, és támogatóik elsősorban az iskola és más szervezetek felől származtak, pedagógusai voltak. A személyes példákon keresztül láthatóvá vált, hogy az esélyegyenlőtlenségi helyzetből jósolható iskolai sikertelenség „áttörésében” milyen kiemelkedő a szerepe az inkluzív szemléletű segítőknek és környezetnek. Ilyen környezetet céloz a WHSZ, és e mentén alakítja már több mint tíz esztendeje valamennyi tevékenységét.

Az Ütköző rovatban a PTE Wlisclocki Henrik Szakkollégium diákjai beszélgetnek a szakkollégium elmúlt két évéről, jelenéről és jövőjéről Orsós Annával, a Romológia Tanszék vezetőjével. A szorosan vett téma az a „Roma szakkollégiumi projekt”, melynek aktív részesei voltak a beszélgetésbe bevont, különböző karokon tanuló fiatalok.

- Jenei Teréz (2013): A nyíregyházi Evangélikus Roma Szakkollégium hallgatóinak kisebbségi identitás-mintázatai. *Romológia*, 1. sz. 120-123.
- Orsós Anna (2013): A Wlisclocki Henrik Szakkollégium érintkezései, beilleszkedése a PTE rendszerébe. *Romológia*, 1. sz. 72-85.
- Varga Aranka (2013): Roma szakkollégium az oktatáspolitikában. *Romológia*, 1. sz. 60-71.
- Varga Aranka (2014a): Inkluzív szakkollégiumi közösség. *Iskolakultúra*, 2014/5. sz. 28-34. http://epa.oszk.hu/00000/00011/00185/pdf/EPA00011_iskolakultura_2014_5_028-034.pdf
- Varga Aranka (2014b): A pécsi Wlisclocki Henrik Szakkollégium mint inkluzív tudományos közösség. *Új Pedagógiai Szemle*, 2014/11-12. sz. 47-59.

Egyéb dokumentumok

2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100204.TV [2015. 05. 20.]
- Pedagógiai Program. A PTE Wlisclocki Henrik Szakkollégium Pedagógiai Programja. Pécs, 2013. <http://www.wlisclocki.tamop.pte.hu/> [2015. 05. 20.]
- Szakkollégiumi Charta (2011) <http://szakkoli.hu/oldal/szakkollegiumi-charta> [2015. 05. 20.]

Orsós János

Interpretációs példák a romológia szövegkorpuszának kritikai vizsgálatához

Kutatásunkban interpretációs példákat hozunk a romológia szövegkorpuszának kritikai vizsgálatához, mely egy alakuló diskurzus elbeszélhetőségéhez járul hozzá.

A studies jellegű diskurzusokat, mint ahogy a romológiát is, „idoszakonként monopozicionális, könnyebben vagy nehezen artikulálható hatalmi struktúrák rendelkezik” (Beck, 2013: 14). Amikor az értelmezés szakadáshelyei felismerhetővé válnak a tudományos elbeszélés számára, akkor a bölcséleti és társadalomtudományokat egyaránt foglalkoztatni kezdik ezek a kérdések, ami olykor olyan erejű változásokhoz vezet, hogy az egyébként csupán tematikus fókuszúnak tűnő kérdéskör új szemléletmódot, módszertant, terminológiát, etc. követel. Ily módon feltételezzük a romológia diskurzusának érvényes létezését.

A kutatás során kísérletet teszünk arra, hogy a romológia, mint tudományos diskurzus létezés módjának jellemzőiről és alakulástörténetéről adjunk áttekintést viszonylag egyszerűnek látszó kérdések mentén, mint: mi a romológia; melyek a használatba vett terminusai; milyen kategóriarendszer mentén rendeződik a tudományos elbeszélés; feldolgozható-e a romológia hagyománytörténete, és ha igen miként; történetiségében melyek az állandósulni látszó és folytonosan változó tematikus centrumai?

Kutatásunkban azt vizsgáljuk, hogy a romológia szövegkánonjába értett szövegek mennyiben állják ki a tudományosság próbáját, milyen jelentéseket hoznak létre illetve állandósítanak, hogyan jutnak csak így elbeszélhető konstrukcióhoz. Liszt Ferenc A cigányokról és a cigányzenéről Magyarországon című műve is a romológia szövegkorpuszába tartozó szöveg, így vált mikroelemzésünk objektumává. Az értelmezés során jól kimutatható a romológia szövegkorpuszának kritikai vizsgálatának szükségessége, ugyanis Liszt cigányságról alkotott organikus teóriái sok szempontból kivetnivalót hagynak maguk után. Liszt olyan nem tudományos ismeretekre alapozza feltevéseit, mint például a cigány néplelek. Megismerési módszere tehát nélkülözi azon tudományos eljárásokat, melyek lehetővé teszik a helyes megismerést, így stereotipizáló feltevéseivel valójában csak újra megjeleníti a „metaforikus”, „literalizált”, tehát képzelt cigány karakterét, mely csupán egy mögöttes valóság nélküli, elhagyott absztrakt valóság. Vizsgálódásunk egyik legfőbb célkitűzése, hogy felmutassuk és leplezzük a „nem-tudás, a nem-ismeret retorikai-stiláris lépozícióit” (Beck, 2013: 29), hogy ezzel megkezdhesük a romológia szövegkorpuszának „zárt szövegrendszerének feltörését és ideológiai mezőinek feltérképezését és átírását” (Beck, 2013: 29).

- Beck Zoltán (2013): A romológia diskurzusáról. *Romológia*, 1. 43-51.
- Liszt Ferenc (1861/2004): *A cigányokról és a cigányzenéről Magyarországon*. Magyar Mecurius Kiadó, Budapest.
- Kovalcsik Katalin-Réger Zita (1995): A tudomány, mint naív művészet. *Kritika*, 2. 31-34
- Lemon, Alaine (1996): Forró Vér és Fekete Gyöngy: a cigány eredetiség paradoxona a szocializmus idején és azután. *Replika*. 23-24.
- Said, Edward (2000): *Orientalizmus*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Szuhaý Péter (2012): *Sosemlesz Cigányország*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Williams, Patrick (1984/2005): Cigány házasság. In: Prónai Csaba (szerk.): *Cigányok Európában 3.*, Franciaország. Budapest. 54-56.

Szalánta-Németi története a dualizmus korában

Kutatásomban a dualizmus korára kívántam koncentrálni és kitérni arra, hogy egy ilyen nagy és meghatározó korszak mennyiben érinti egy adott település életét, társadalmát, egyházszervezetét, hitéletét. A kutatás során kitértem a helyi plébánia történetére, a társadalom összetételére, valamint az oktatásra.

Szerettem volna egy olyan kutatást végezni, mely érdekel és – mivel Szalántán élek – személyesen érint, valamint rámutatni arra, hogy az adott korszak kormányzati döntései mennyiben érintik a kisebb településeket is. A kutatás szakirodalmi háttérét elsődleges és másodlagos szakirodalmi források adták. Elsődleges levéltári források: Historia Domus, másodlagos források: Balogh Györgyné: *Iskolánk története: 100 éves a Szalántai Általános Iskola* (Szalánta, 2012) és Erdődy Gyula: *Szalánta-Németi története* (Szalánta, 2001).

Az elsődleges levéltári források, melyeket felhasználtam, többségében az akkori plébános feljegyzéseiből állnak. Viszonylag kevés könyv született Szalánta és Németi települések történetéről, azonban az általam felhasznált két könyv illeszkedik a kutatáshoz téma májához. Az Iskolánk története című könyv leírja az iskola létrejöttének történetét, nehézségeit, és mivel a kutatásában az oktatásra is kitérek, így ez a könyv segítségemre volt a kutatás során. A másik könyv, amit használtam – Szalánta-Németi története – a kezdetektől foglalkozik a település történetével, de mivel én csak egy adott korszakot vizsgáltam a kutatásomban, így természetesen csak a vonatkozó részeket használtam fel.

A kutatás kérdései az alábbiak voltak: Erinti-e és ha igen, mennyiben egy falu életét egy olyan nagy korszak, mint a dualizmus? Hatnak-e és ha igen, milyen mértékben a kormányzati döntések a település életére? A kutatás célja, hogy rávilágítsak egy kistelepülés történetén keresztül az adott kormányzati döntések hatásaira, a falu társadalmát, egyház-szervezetét és hitéletét illetően. A kutatás módszerei között szerepeltek a helytörténet, társadalomtörténet, források ütköztetéseinek, összehasonlításának felhasználása.

Foglalkoztatott, hogy egy nagyobb korszak, mint a dualizmus hat-e és ha igen, mennyiben egy falu életére. Mint a kutatásból kiderül, hat rá (ez különösen a jogszabályok – neoktatási törvény, első és második közösségi törvény – hatásában mutatkozik meg), ami szerintem elkerülhetetlen. Talán, olykor egy kisebb falu, ahol mindenki ismer mindenkit, jobban megérzi ezeket a változásokat, például akkor, amikor egy tanító az adott törvény miatt veszíti el a munkáját. Ez egy nagyobb közösséget talán kevésbé érint személyesen, mint a falu lakóit, akik mindennapi kapcsolatban vannak egymással.

Irodalomjegyzék

- Balogh Györgyné (2012): *Iskolánk története: 100 éves a Szalántai Általános Iskola*. Pécsi Kistérségi Óvoda és Általános Iskola, Szalánta.
- Erdődy Gyula (2001): *Szalánta-Németi története*. Szalánta.

Recenzió a Görögkatolikus Cigány Szakkollégium 2011/2012- es évkönyvéről

A Görögkatolikus Cigány Szakkollégium évkönyve a megalakulást követő év eredményeiről, történeti háttéréről, és működéséről ad egy rendszeres, áttekintő ismertetőt. Az évkönyv első fejezete az *Elkezdődött* címet viseli. Itt világossá válik, hogy a Szakkollégium a görögkatolikus szellemiségen keresztül *Teremtődik* meg, és hogy az ember fontosságát emeli a középpontba, kiemelve az isteni közreműködést, és az emberbaráti szeretet, mint ahogy Makrai László, a kollégium igazgatója a bevezetésben említi. A történeti háttérrel kapcsolatban kiderül, hogy számos tanácskozás előzte meg a szakkollégium létrejöttét. Az egyházi vezetők a tapasztalatcserét követően abban állapodtak meg, hogy a cigányság társadalmi felzárkóztatása missziós feladat, és hogy hosszabb távú megoldást kell keresni a problémára. A tanácskozások során arra jutottak, hogy a szakkollégiumban a tehetséggondozás, és a hátránykompenzáció párhuzamosan működjön. Ezen diskurzusok után 2011-ben négy történelmi egyház aláírta az egyezményt. A történelmi egyházak közül a Görög-katolikus Egyház, a Magyarországi Református Egyház, a Magyarországi Evangélikus Egyház, és a Római katolikus Egyház vezetői írták alá a szándéknyilatkozatot, amit a magyar kormány elé terjesztettek. Mind a négy egyház azt a közös álláspontot képviselte, hogy a szakkollégiumok a tanulmányi rendszer, a spiritualitás, a közismereti tárgyak, a kultúra, valamint a nyelvképzés fundamentumán fog nyugodni. Ahogy az évkönyv kiemeli, mindegyik szakkollégium nyitott a hasonló gondolkodású nem cigány hallgatókra is, ami a tagfelvételt követően eredményesnek mutatkozott. A Görögkatolikus Cigány Szakkollégium, mint a többi három fent megnevezett egyházi szakkollégium, komplex szolgáltatást nyújt a fiataloknak. A számos főbb programelem mellett kiemelném azokat, amik alapot adnak a szakkollégium működésének:

- Kulturális modul: Identitás, és kultúraépítés mellett népismeret oktatás is zajlik.
- Spirituális modul: A hit elmélyítése, és alapvető teológiai ismeretek szerzése a célja.
- Közismereti modul: Számos praktikus (közösségszervezés, pályázatírás, ügyintézés stb.) programelem mellett, önismereti foglalkozások zajlanak eme modulban.

Ezen modulokon belül hetente egyszer megvalósul egy pszichológus által koordinált bibliai alapokon nyugvó erkölcsi gondolkodásmód kialakítása. Havonta egyszer társadalmi kérdéseket érintenek, amik interaktív módon valósulnak meg. Valamint félévente egy alkalommal önkéntes tevékenységbe is belekóstolhatnak a hallgatók, hogy ezzel is

a társadalmi felelősségvállalásukat erősítsék. Minden hallgatót szakmai mentor, egyetemista oktató segít, hogy az adott szakterületén el tudjon mélyülni. Ezzel függ össze, hogy a hallgató egy egyéni tanulmányi rendet állít össze, amit az adott félév során teljesít a mentor koordinálásával. Fontos kiemelni, ahogy az évkönyv is megemlíti, hogy az idegennyelv oktatásra is nagy hangsúlyt fektetnek, ami egy félévben 30 órát tesz ki. Az évkönyv továbbá szemezget abból a rengeteg programelemből (ezt szépen bemutatja az a színes fotósorozat, amely az könyv végén jelenik meg), ami az adott évben megvalósult, továbbá olyan interjúk hangzanak el a szakkollégisták tollából, ami az érzékelteti, hogy a szakkollégium számos szolgáltatása milyen hasznos a számukra. Összefoglalva, a szakkollégium megalakulása, és működése nagyon fontos mérföldkő, valamint nagy segítség a fiatal tehetséges hátrányos helyzetű cigány/roma, vagy hátrányos helyzetű hallgató számára. Remélhetőleg még számos ilyen jellegű kezdeményezés fog táptalajra lelni, hogy ezzel is elősegítse a társadalmi integritást.

Orsós János Norbert

Recenzió a Jezsuita Roma Szakkollégium 2012/13-as évkönyvéről

A Jezsuita Roma Szakkollégium (későbbiekben: JRSZ) évkönyvének elolvasása után egy szimpatikus, jól szerveződő közösség megalakulásáról, és működéséről tudhatunk meg többet. A rövid terjedelmű, de a részletes, világos információ közlés igényével fellelő évkönyv tartalmi felépítésétől kissé eltérően, recenziómban elsőként a Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózat (KRSZH) megalkotásáról, a JRSZ létrejöttéről, illetve a JRSZ által megvalósított projektekről, majd a JRSZmentor, tanulmányi és spirituális programjáról; az első szimpózium lebonyolításáról; végül pedig a Diákbizottság működéséről és a szabadidős tevékenységeiről szeretnék beszámolni.

Ádám, Anett, Makrai László, Péter, Mária
(2012) Görögkatolikus Cigány Szakkollégium
2011/2012-es Évkönyv
Készült a Közigazgatási és Igazságügyi
Minisztérium Társadalmi Felzárkóztatási Főosztás
Államtitkárság IX. AJ760/2011. számú támogatásának jóváhagyásával
M: Beer Ilona – Keller Katalin (2013). Jezsuita Roma Kollégium és Szakkollégium Évkönyv 2012/2013. Csepelyi Kft. Budapest
<http://jrsz.hu/wp-content/uploads/2014/01/RC3%2015.06.12.pdf>
85%K: C: 3%K: B: nyv.pdf
[2015.06.12]

A Jezsuita Roma Szakkollégium a 2011-ben, civil kezdeményezésből megalakult Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózat laza szövetségéhez tartozik, melynek további tagjai közé tartozik a Magyar Evangélikus Egyház Roma Szakkollégium, a Miskolci Görögkatolikus Cigány Szakkollégium, a Wáli István Református Roma Szakkollégium és a Szegedi Keresztény Roma Szakkollégium. A négy történelmi egyház: a jezsuita, a görögkatolikus, az evangélikus és a református egyház példaértékű módon fogott össze egy közös cél elérése érdekében, nevezetesen a roma szakkollégiumok és azok hálózatainak életre hívásában. Mivel a KRSZH önálló szakkollégiumait külön-külön a történelmi egyházak tartják fenn, így a szakkollégiumok teljes autonómiával rendelkeznek szakmai és lelki életük szervezésében, ösztöndíj szabályzatuk, és felvételi rendszerük kidolgozásában.

2011-ben Forrai Tamás SJ élenjárásával a Jezsuita Roma Szakkollégium azzal a célkitűzéssel jött létre, hogy a katolikus szellemiség elmélyítésével, a felsőoktatásban résztvevő roma hallgatók tehetséggondozásával, integrációjával és felzárkóztatásával jelentős eredményeket érjen el. További célja, hogy a megfelelő szaktudás, ismeretek, képességek elsajátíthatóságának biztosításával hozzásegítse a fiatal roma értelmiségieket egy szolidáris társadalom építéséhez. 2012-ben a „Tudás, közösség, jövő” címet viselő Európai Unió pályázat elnyerését követően a JRSZ-nek öt féléven át lehetősége van színvonalas tehetséggondozás biztosítására. A projekt nagy hangsúlyt fektet a hallgatók alapkészségeinek fejlesztésére, a kettős identitás erősítésére, a szakmai előrehaladás biztosítására. Ezt a célt nagyban elősegíti a szakkollégium mentor- és tanulmányi programja. A szakkollégiumi mentor program lehetővé teszi a szakkollégisták fejlesztési feladatainak koordinálását, valamint a személyes életvezetést. Fő célja, hogy a hallgatókat külső támogatással biztosabb, tehetségüket jobban kibontakoztató növekedéshez segítse.

A JRSZ roma fiataljai egyfajta virtuális szakkollégiumot alkotva, havonta egy hétfőig töltenek el együtt, melynek keretében neves előadókkal fontos közéleti témákat dolgoznak fel. Ugyancsak ezen hétfőigek ideje alatt van lehetőségük a hallgatóknak azon kurzusok teljesítésére, melyek a szakkollégium tanulmányi programját képező modulokba illeszkednek.

A modulok a következők:

- Kettős identitás modul, mely a cigány és a magyar identitás erősítését, és a békés együttéléshez szükséges szemlélet kialakítását szolgálja.
- A spirituális modul célja, hogy a fiatalok alapvető jártasságot szerezzenek teológiai és egyházi kérdésekben.
- A közismereti modul pedig azt szolgálja, hogy a szakkollégisták biztos alapokkal rendelkezzenek az értelmiségi világban.

A tanulmányi program moduljain kívül kiemelten fontos szerephez jut az idegennyelvoktatás, melynek célja az, hogy a hallgatók a diplomájukhoz szükséges nyelvvizsgát megszerezzék.

A szakkollégiumon belüli demokrácia megvalósulását segíti elő a Diákbizottság – melynek elnöke Farkas András és diáktársai –, amelyben nagy hangsúlyt fektetnek a szakkollégium kulturális életének fellendítésére, azonban a legfőbb céljuk az, hogy a szakkollégium tagjait közel hozza egymáshoz és egy erős, összetartó közösséget alaktassanak ki.

2013-ban komoly mérföldkőhöz ért a Jezsuita Roma Szakkollégium, ugyanis ekkor került megrendezésre az első szimpózium „A szabadság mítosza?” címmel. A szimpózium egy összetett program sorozat volt, mely során előadást tartott többek között Osztylán Ágnes, Sztójka Attila, és Choli Daróczy József. Az előadásokat szekciósüléssek követték a polgárjogi mozgalmak témakörében, melynek eredményeit az egyes szekciók vezetői egy plenáris előadás formájában megosztották a többiekkel.

A kemény munka mellett természetesen jut idő a kötetlenebb szabadidős programokra, és a kikapcsolódásra. A programok keretében sportnapokat rendeznek, táncmulásra, illetve utazások lebonyolítására is van lehetőségük, melyek legfőbb előnye az, hogy kiváló csapatépítő jelleggel bírnak. A hallgatói beszámolók alapján világossá vált számomra, hogy egy rendkívül színes összetételű társágot alkotnak a JRSZ fiataljai. A szakkollégisták nagy része nehéz körülmények között él, különböző családi és kulturális háttérrel rendelkezik, s fontos számukra, hogy egy összetartó közösség tagjai lehessenek. Éppen ezért örömdetes kezdeményezésnek tekinthetjük ezen hallgatók szellemi és lelki támogatását, tehetségük és személyiségük kibontakoztatását célként kitűző, a Jezsuita Roma Szakkollégiumhoz hasonló szakkollégiumok létrehozását.

Romológia review

Special english issue – volume 3, issue 10, 2015. autumn

General editor: Tibor Cserti Csapó

Editorial board: Zoltán Beck, Anna Orsós, Aranka Varga

Guest editors: Aranka Varga, Jekatyerina Dunajeva

Headings: Tibor Cserti Csapó, Anna Orsós, Aranka Varga

Design and formatting: Tibor Noé Kiss

The cover was designed utilizing the graphic from Alex Szénássy Photos in "Gallery head" origins from the We are the world – Noj nyisz lumecára project of Wlislöcki Henrik Student College; selected by János Schäffer

Copy editors: Júlia Kovács – Karolina Szűcs-Rusznak

Lectored by: Helga Andl, Ferenc Arató, Ildikó Bokrétság, Tibor Cserti Csapó,

Katalin Forray R., János Schäffer, Aranka Varga

Published by UP Wlislöcki Henrik Student College; University of Pécs
Faculty of Humanities, Institute of Education Department of Gypsy
Studies; UP Research Center of Romology, Pécs

Responsible for publishing: Anna Orsós

Contacts: University of Pécs Department of Gypsy Studies, 7624 Pécs,

Ifjúság str. 6., mail: romologiafolyoirat@pte.hu,

Web: www.romologiafolyoirat.pte.hu

Printed by Bolko-Print Press (7623 Pécs Rét str. 47, manager: Péter Szabó)
200 copies

ISSN 2064-1257

TÁMOP-4.1.1-D-12/2/KONV-2012-0009

Komplex hallgatói szolgáltatások fejlesztése hátrányos helyzetű hallgatók részére a Wlislöcki Henrik Szakkollégium szervezésében

- 5 Introduction
9 Jekatyerina Dunajeva: Preface to the English Special Issue of Romology Journal (2015/issue 10)

BASIC POINT

- 12 Julianna Rayman – Aranka Varga: Resilience and inclusion

RING

- 29 Tibor Cserti Csapó – Anna Orsós: Discussion about the last two years, present, and future of the student college (szakkollégium)

WIND ROSE

- 38 Katalin Forray R.: Courses of life in the higher education
49 László Galántai: Analysis of statutes of Gypsy/Roma student colleges

- 57 Katalin Vezdén: Wlislöcki Henrik Student College (An analysis of the efficiency of a complex service-development – in the light of the numbers)

- 68 Fanni Trendl: The Wlislöcki Henrik Student College membership in 2013 and 2015

- 78 Júlia Csigi: Time travel by means of research (Examination of Amrita Orientation Alumni Affaires within the framework of Wlislöcki Henrik Student College)

- 86 Anita Oláh: Supporting the academic progress of underprivileged secondary school students: The Arany János Student College Program

VIEWFINDER

- 97 Helga Andl: Undergraduate research at Wlislöcki Henrik Student College

- 106 János Norbert Orsós: Interpretational instances for critical analysis of the textual corpus of Romology

- 108 Dalma Petrovics: The history of Szalánta-Németi in the era of Dualism

- 110 Attila Molnár – Bálint Rigó – Sándor Konkoly – Krisztián József Kárász – Zsuzsanna Horváth: The effects of university advertisements on students of Pécs

112 Evelin Greksa – Attila Szederkényi: The investigation of health care knowledge and health consciousness/health conduct amongst secondary school students

115 Angéla Bogdán: Analysis of the Program against Child Poverty – the example of Kisvaszar (in the course of research)

117 Norbert Dávid Csonka – Mária Kőszegi: Description of the complex settlement program, based on the example of György-telep

119 Georgina Laboda – Lilla Laboda – Bernadett Tóth – Krisztián Kőszegi: Primary and secondary school students' knowledge about Roma in the light of a questionnaire survey

DIARY

122 Melinda Bogdán: Review of the 2011/12 yearbook of the Greek Catholic Gypsy Student College

123 János Norbert Orsós: Review of the 2012/13 yearbook of the Jesuit Roma Student College

GALLERY

We are the world / Mi vagyunk a világ / Noj nyisz lumecára

Introduction

Translated by Eszter Fórián

The "Roma student college project" (Roma szakkollégiumi projekt), which took place in the Wislocki Henrik Student college (Wislocki Henrik Szakkollégium, WHSz) of the University of Pécs (PTE) for underprivileged and mainly Roma students, played an important role in initiating the Romology Journal. Thanks to this, the first issue in the spring of 2013, whose articles were selected by Katalin R. Forray as a guest-editor, was thematically connected to the student college. In the last two and a half years, the quarterly published issues were compiled on topics of literary-art, antiracism, ethnography and linguistics. As the closure of the journal project, in the tenth issue we returned to the topic of the student college, making an even tighter bond. The first pages dedicated to the introduction – although it may be unusual in the case of an academic journal – are meant to introduce not only the articles, but also the authors of the journal to the reader, inviting them into the world of the student college and "behind the scenes."

The study of Basic Point is written by Julianna Rayman, psychologist, and Aranka Varga, head teacher of the student college. The title and the authors compare the approaches in the focus of two fields – psychology and pedagogy. By identifying of resilience ("flexibility of the soul") and inclusion ("mutual reception"), they emphasize that an individual is more capable of "breaking through" the circumstances that put them at a disadvantage and succeeding in their course of personal lives (becoming resilient), if their environment supports them. The students from highly-educated families expect and get this support from their parents, but in the case of supporting other students the institutional environment (school and other organizations) characterized by the notion of inclusion has a pivotal role. The authors present a research in which they compared the life-path interviews of 16 WHSz students to those of 16 PTE students (not members of WHSz). It unambiguously turned out that the socially underprivileged students had to face much more difficulties during their school career than other students, and their supporters were primarily adults and teachers of schools and other organizations. Personal examples reveal the essential role of supporters and an environment with inclusive attitude in order to "break through" school failure, which is rooted in inequality of opportunities. WHSz aims at establishing such environment and has shaped its work for the last 10 years in accordance with these ideas.

In the Ring column, students of PTE WHSz talk about the last two years, present, and future of the student college with Anna Orsós, head of the Romology Department. The focus is on the "Roma student college project," whose members, students from different faculties, were included in the discussion. The project stimulated the students in many other fields in

Interpretational instances for critical analysis of the textual corpus of Romology

Translated by Dóra Babilai

In our research we provide interpretational examples for the critical analysis of the textual corpus of Romology, which contributes to the ability to narrate a changing discourse.

Discourses of various studies, such as Romology, are organized by "periodically monopositional power structures, articulable in an easier or more difficult way" (Beck, 2013: 74). When schism in interpretation become recognizable for scientific narration, then philosophical and social studies both become interested in these questions, which sometimes lead to such robust changes that the otherwise merely thematically focused query requires a new perspective, methodology, terminology, etc. Hence, we assume that the discourse within Romology is a valid discourse.

In our research, we attempt to provide an overview of the characteristics and the progression of Romology as a scientific discourse, based on seemingly simple questions, such as what the accepted terminology is; following what categorization the scientific discourse is organized; whether the traditional history of Romology can be assessed, and if so, what is the best way; historically, what themes have been central and permanent and which ones change continuously.

We study to what degree the texts included in the textual corpus of Romology withstand the scientific challenge, what type of meanings they create or stabilize, and how they acquire a given narrative construction. Ferenc Liszt's book *A cigányokról és a cigányzenéről Magyarországon* [About Gypsies and Gypsy music in Hungary] is also a volume which belongs to the textual corpus of Romology, and thus it became the object of our micro-analysis. During interpretation, the necessity of a critical analysis of the textual corpus of Romology is apparent, as Liszt's organic theories formed about the Roma are, from many aspects, objectionable. Liszt based his assumptions on non-scientific knowledge, such as the Roma are folk souls. Therefore, his method of cognition lacks those scientific procedures which would allow for more appropriate understanding of the issue, and thus with his stereotyping assumptions he actually represents the "metaphoric," "literalized" or imagined character of Gypsies, which is merely an abstract and exaggerated reality, without reality behind it. One main purpose of our analysis is to present and unveil the "rhetoric and stylistic existential positions of not knowing, not being aware" (Beck, 2013: 29), so that we may begin "breaking up the closed textual organization" of the textual corpus of Romology, and "mapping and re-writing its ideological fields" (Beck, 2013: 29).

References

- Beck Zoltán (2013): A romológia diskurzusáról. *Romológia* [About the discourse of Romology, Romology], 2013/1. 43-51.
- Lemon Alaine (1996): *Forró Vér és Fekete Gyöngy: a cigány eredetiség paradoxona a szocializmus idején és azután* [Hot Blood and Black Pearl: The paradox of Gypsy authenticity during the era of Socialism and after]. *Replika*, 1996. 23-24.
- Liszt Ferenc (1861, 2004): *A cigányokról és a cigányzenéről Magyarországon* [About Gypsies and Gypsy music in Hungary], Magyar Mecurius Kiadó, Budapest.
- Kovalcsik Katalin, Réger Zita(1995): A tudomány, mint naív művészet. *Kritika* [Science as an Art Naïve, Critics], 1995/2. 31-34.
- Said Edward (2000): *Orientalizmus* [Orientalism]. Osiris Kiadó, Budapest.
- Szuhay Péter (2012): *Sosemlesz Cigányország* [Never-to-be Gypsy Country]. Osiris Kiadó, Budapest.
- Williams Patrick (2005): Cigány házasság. In: Prónai Csaba (ed.): *Cigányok Európában* 3. [Gypsy marriage, in. Gypsies in Europe] Budapest.

Review of the 2011/12 yearbook of the Greek Catholic Gypsy Student College

Translated by Boróka Madarász

The yearbook of the Greek Catholic Student College provides an account of the results of the first year since its foundation, the historical background, and the functioning of the institution. The first chapter of the yearbook has the title "It has begun." At this point, it becomes evident that the college has been "Created" through Catholic ideologies, and the importance of human beings is a central issue for this educational establishment. As László Makkai, the director of the College has highlighted in the introduction of the yearbook, divine contribution and humanitarian love played a major role here. As for the historical background, there were several conferences prior to the foundation of the student college. After the exchange of experiences, the church leaders decided that the social improvement of the Gypsy community is a missionary assignment, and it requires a long-term solution. After long discussions, it was decided that talent nurturing and disadvantage compensation should go hand in hand. Following discussions, the representatives of four historical churches signed the agreement: the leaders of the Greek Catholic, Hungarian Calvinist, Hungarian Lutheran, and Catholic Church signed the memorandum of understanding, which was submitted to the Hungarian government. All four of these churches represented the same vision that the student college is to be established on the basis of spirituality, general education, culture, and language learning. As the yearbook highlights, all the colleges are also open to similarly minded non-Gypsies, and this attitude turns out to have beneficial consequences, as seen after the admission of new members. Just as the other above-mentioned student colleges, the Greek Catholic Gypsy Student College offers complex services to students. Besides the numerous important programs, I would like to highlight those that constitute the basis of this college system:

- Cultural module: Education of identity, culture, and ethnography.
- Spiritual module: The aim is to deepen spirituality and to acquire basic theological knowledge.
- General educational module: In addition to many practical programs (e.g., community organization, tender writing, management of administration), there are and self-awareness programs as well.

In the framework of these modules, there is an ethical mentality instruction coordinated by a psychologist once a week, based on biblical foundations. In addition, once a month there are interactive sessions that deal with social issues. Moreover, every half a year students have the opportunity to try voluntary work in order to strengthen their

sense of social responsibility. Every student is helped by a professional mentor, a university professor, in order to facilitate their immersion in their chosen field. In connection with this, students prepare a personal study schedule for each semester, which is to be fulfilled with the coordination of the mentor. An important issue, raised by the yearbook as well, is the importance of language learning, which amounts to 30 courses per semester. The yearbook shows some of the numerous programs (documented also in pictures in the final section of the book) that took place in that school year, as well as interviews made by students that assures the reader of the abundance of helpful services provided by the institution. As a summary, the creation and functioning of the student college is a milestone and a major assistance for the disadvantaged Gypsy/Roma youth and for underprivileged students. Hopefully, many other initiatives of this kind will come into being in order to enhance social integration.

János Norbert Orsós

Review of the 2012/13 yearbook of the Jesuit Roma Student College

Translated by Boróka Madarász

After reading the yearbook of the Jesuit Roma Student College (Jezsuita Roma Szakkollegium, hereafter: JRSZ) one understands the establishment and operation of an interesting and well-organized community. The content organization of my review will slightly differ from the relatively short but detailed and distinctly informative structure of the yearbook. My review will touch upon the following topics: the foundation of the Christian Roma Student College Network (Keresztény Roma Szakkollegiumi Hálózat, hereafter: KRSZH); the establishment of the JRSZ and its projects, as well as the mentor, educational, and spiritual programs of the JRSZ; the execution of the first symposium; the operation of the Student

Adam Anella, Makkai László, Péter Monika (2012): *Görögkatolikus Gypsy Szakkollegium 2011/2012-es Évkönyve*
Készült a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Tarsadalmi Felzárkóztatási Fehéls Agentúra (IX. J/1760/2011) száma támogatásával (nyolcóról)

M. Beer Iona – Keller Katalin (2013): *Jezsuita Roma Kollegium és Szakkollegium Évkönyv 2012/2013*. Csongrád Kft. Budapest.
<http://rsz.hu/wp-content/uploads/2014/01/03%89%k%83%89ny.pdf>
[2015.06.12]

The Jesuit Roma Student College belongs to the loose association of the Christian Roma Student College Network founded upon civil initiatives in 2011. Further participants of this network are: the Hungarian Lutheran Roma Student College (Magyar Evangélikus Egyház Roma Szakkollégium), the Greek Catholic Gypsy Student College of Miskolc (Miskolci Görög Katolikus Cigány Szakkollégium), the Wáli István Calvinist Roma Student College (Wáli István Református Roma Szakkollégium), and the Christian Roma Student College of Szeged (Szegedi Keresztény Roma Szakkollégium). The cooperation of the Jesuits, the Greek Catholics, the Lutherans, and the Calvinists is exemplary. They worked together in order to achieve a mutual goal: namely, the formation of the Roma student colleges and their network. Since the individual student colleges of the KRSZH are operated by different churches, the colleges have autonomy regarding professional and spiritual matters, grant regulations, and admission systems.

The Jesuit Roma Student College was established with the leadership of Tamás Forrai SJ (Societatis Jesu) in 2011 in order to assure the integration, disadvantage compensation, and talent nurturing of students in the framework of the Catholic spirit. A further goal of the college is to help young Roma intellectuals form a society of solidarity by the attainment of proper expertise, knowledge, and competences. Since the JRSZ won the "Knowledge, community, future" tender of the European Union in 2012, the college has the opportunity to guarantee a high quality talent-nurturing program. The project emphasizes the development of key competences, the reinforcement of dual identity, and the support of professional advancement. The mentor and educational program of the college assist the achievement of this goal. The mentor program enables the coordination of academic and personal development projects. The main objective of the program is to help students advance their talents with outside assistance.

The Roma youth of the JRSZ create a kind of virtual student college; they spend one weekend together every month, where they discuss important topics on public matters with renowned lecturers. During these weekends, students also have the opportunity to participate in the courses integrated in the educational modules of the college.

The modules are the following:

- Dual identity module: to strengthen the Gypsy and the Hungarian identity and to form an approach that fosters peaceful coexistence.
- Spiritual module: to gain theological and ecclesiastic knowledge.
- General educational module: serves to provide students with a firm foundation in the intellectual world.

Apart from the modules of the educational program, the significance of foreign language learning is highlighted, since a language exam certificate is obligatory in order to receive a degree.

The Student Committee of the college assures democratic principles (with András Farkas as the president), which strive to improve the cultural life of the college, though their most important goal is to form a strong and close community.

In 2013, the Jesuit Roma Student College reached a milestone: the realization of its first symposium under the title "The myth of freedom?!" The symposium was a series of programs, including lectures by Ágnes Osztolykán, Attila Sztojka, and József Choli

Daróczi. The lectures were followed by sessions with the theme of civil movements and the session leaders shared the results of these sessions in the form of a plenary lecture.

Besides hard work, there is also time for leisure activities and recreation. There are sports days and dance courses; they also have the opportunity to organize trips, which are beneficial for team cohesion. Looking at the accounts of the students, it is clear that the youth of JRSZ form an extremely colorful and heterogeneous group. The majority of the students live in difficult conditions; they have different family and cultural background, and it is very important for them to be part of a tightknit community. Hence it is a promising initiative to establish institutions similar to the Jesuit Roma Student College that support the intellectual and spiritual development of students and aims at unfolding their talents and personality.

ROMEDIA FOUNDATION

NEW AVENUES FOR SOCIAL CHANGE

A roma írásbeliség és irodalom előzményei Magyarországon

September 1, 2015

A roma írásbeliség és irodalom előzményei Magyarországon

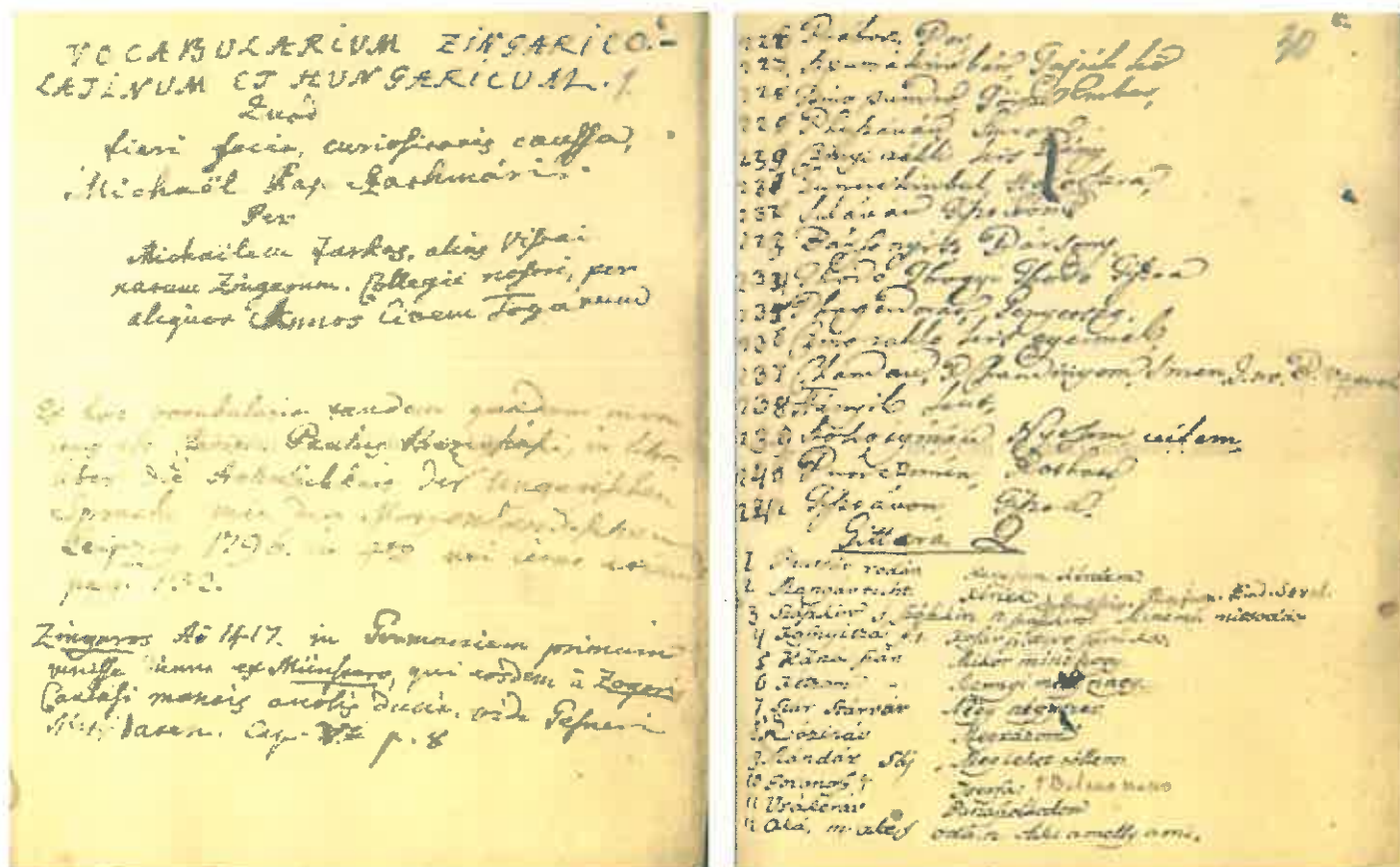
Orsós János cikke

Téves az a köztudatban elterjedt vélekedés, miszerint cigány írásbeliségről és irodalomról csak a 20. századtól beszélhetünk. Ennek a szemléltetésére szeretnék egy rövid kitekintést tenni a témakör kapcsán a múlt századot megelőző időszakokra.

A *cigány irodalom* fogalmának meghatározásához Beck Zoltán értekezésére [1] támaszkodtam. Beck több szempontot is felkínál a fogalom definiálásához, írásomban főként a „szerzői dominanciára” helyezném a hangsúlyt, tehát azok a 20. század előtti írások lesznek számomra fontosak, melyek nemcsak valamely cigány nyelven íródtak, hanem szerzőik is cigány származásúak. Rajko Djuric [2] szerint a közép-kelet európai roma írásbeliség és irodalom megjelenése szorosan összefonódik a romák kulturális, művészeti és politikai szerveződésével. Példáimon keresztül szeretném megvilágítani, hogy már a 20. századot megelőző időszakokban is voltak cigány szerzők részéről kulturális, irodalmi kezdeményezések, és ezek egy olyan politikai intenciók mentén alakultak ki, melyeknek célja egy nemzetiségi identitás megkonstruálása volt. Olyan cigány származású magyar költőket, műfordítókat és szótárszerkesztőket szeretnék bemutatni, akiknek a munkássága méltatlanul a feledés homályába merült.

A 17-18. században már több írástudó roma is tanult a hazai felsőoktatásban, mint például Grausser Dávid és Császlai Mihály [3], azonban a cigány származású szerzők munkáinak megjelenése a 18. század végére tehető. 1790 körül született meg az első cigány-magyar szógyűjtemény [4] a kolozsvári református kollégiumban a cigány származású teológus hallgató, Vistai Farkas Mihály közreműködésével. A nyolcvan oldalas kézirat 2148 cigány szót tartalmaz és készítését a hazai romakutatás egyik úttörője, Szathmári Pap Mihály vezette, aki teológiaoktató volt a kolozsvári egyetemen. A szószerkeztet szerkesztői kiegészítették egy 1768-as, nyomtatott latin-magyar szótár sorszámokkal ellátott lapjaival, amely segítségével a cigány szavak latin megfelelői is követhetők. [5]

A szószedet megtalálható Bari Károly Régi cigány szótárak és folklórszövegek című, három kötetből álló, 2013-ban megjelent szöveggyűjteményében is. Ezen kívül Vistaitól fennmaradt egy 1787-es kérelem, amelyben egykori professzorai támogatását kéri egy falusi iskolamesteri állás megszerzéséhez. [6] A rövid írásműből is szembetűnik a szerző magas műveltsége.

Szathmári Pap Mihály és Vistai Farkas Mihály cigány-magyar szószedete, kb. 1790 (Forrás: Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár Digitális Gyűjteménye)

A 19. században Ipolysági Balogh János, Nagyidai Sztojka Ferenc és Boldizsár József voltak azon roma értelmiségiek, akiknek a nevéhez szótárkészítői munkásságuk mellett az első műfordítások és – Sztojka esetében – önálló irodalmi szövegek is kötődnek, amivel mind a cigány, mind a nemzeti kultúra részeivé, s (talán elfeledett) büszkeségeivé váltak.

Ipolysági Balogh János (1802-1876) iskolázott, három gimnáziumi osztállyal rendelkező [7] muzsikus cigány volt, aki honvédkarmesterként részt vett az 1848-49-es szabadságharcban is. Hat éven át primahegedűsként tagja volt Bihari János bandájának, később maga is zenekarvezető Ipolyságon és Selmecebányán. Részt vett az temesvári csatában 1849. augusztus 9-én. [8] A zenén kívül komoly érdeklődést tanúsított a nyelvészet iránt, több katolikus imádságot fordított le cigány nyelvre, melyeket 1850-ben saját kiadásban publikált a *Legelső cigány imádságok, a melly mind a két magyar hazában levő cigány nemzet számára* című, rövid terjedelmű kiadványban. [9] Emellett egy magyar-cigány szótára is fennmaradt kézirat formájában, amely Szinnyei József *Magyar írók élete és munkái* című, korabeli munkája szerint „József főherczeg birtokában van, a szerző arczképével.” [10] Balogh levelezést is folytatott az uralkodói családdal [11], aki amellet, hogy pártolta a cigányságot, jól beszélt a cigány nyelvet is. A főherceg nagy becsben tartotta Baloghot, ugyanis fent említett műve referenciaként szolgált számára a *Cigány nyelvtan, vagyis Romano Csibakero Sziklaribe* (1888) kidolgozása során. Ipolysági Balogh János hetvennégy évesen halt meg Selmecebányán, temetéseinek költségeit pedig maga József Főherceg vállalta magára. [12]

Boldizsár József (1825- 1878) egy kolozsvári cigányzenész, akiről sajnos kevés információ áll rendelkezésre. Szinnyei irodalmi lexikonából mindössze annyit tudunk meg róla, hogy egy írástudó, szótárkészítő cigányzenész volt Boldizsár, aki műfordítóként Petőfi verseit ültette át cigány nyelvre, melyek közül több az *Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapok* (később *Összehasonlító Irodalmi Lapok*) című, Kolozsváron kiadott folyóirat hasábjain jelentek meg. [13] Szinnyei szerint „fordításainak nagyobb része kéziratban van, valamint cigány-szótára is.” [14] Az *Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapok* XXXI. lapszámában (1878) jelent meg egy rövid nekrológ, melyben nagy tisztelettel emlékezik meg a szerkesztőség egykori roma kollégájáról. [15] A gyászír szövegéből kiderül, hogy Boldizsár 1878. június 5.-én Kolozsváron tüdőbajban halt meg. A temetésén a szabadságharc hőseinek kijáró tiszteletben részesült: honvédhuszár haladt a menet élén és a szabadságharcosok jelvényével látták el a koporsóját. Fordítói munkásságának köszönhetően jelentek meg nyomtatásban a cigány nyelvű adaptációi Petőfi *Reszket a bokor mert...* [16], a *Mit nem tettem volna érted...* [17] [18], az *Elfojtott könnyek, a Mi foly ott a mezőn* [19] és az *Esik, esik, esik* [20] című verseinek.

XVI. évfolyam
1875. JANUÁR 16.

ÖSSZEHASZNÁLTÓ IRODALOMTÖRTÉNELMI LAPOK.

ZEITSCHRIFT FÜR VERGLEICHENDE LITTERATUR.

JOURNAL DE LITTÉRATURE COMPARÉE.

CHRONIQUE DE LITTÉRATURE
COMPARÉE

TABLETTEN FÜR VERGLEICHENDE LITTERATUR.

PERIODO DE LITTERATURA COMPARADA

COMPARATIVE LITERARY JOURNAL.

PERIODO DE LITTERATURA
COMPARADA.

TIJDSCHRIFT VOOR VERGLEKENDE LITTERATUUR.

C'est un idéal pur, idéal par sa forme, et idéal par son but, idéal national, quasi à l'échelle philosophique, à lui répondre de respecter de pareilles formes. Ici nous aurons l'art de l'art, l'art de l'art, et la science, même la plus importante, est-elle plus que l'art? SCHILLER.

Szerkesztők a kadjak: DR. BRASSAI SAMUEL és DR. MELTZIG HUGÓ.

INGATÁNY. (COLLABORATEURS.) Dr. Amiel Frédéric, égyet. tanár Genéből — Dr. Andersen Rasmus, a Wieneri
 Universität tanárja Ausztriából (Austria I. A.) — Dr. Avenarius R. égyet. tanár Zürichből — Baynes James, a
 British Museum biológiai hivatalosa Londonból — Dr. Boer Tardus M. — Nijmegeni Zool. és Anthropol. Muséum
 kcs. — Dr. Bréalman Wilem, a Hollandiai és Hollandiai levelező tanár Hollandiából — Dr. Bötticher J., magister
 Városlakból — Dr. Silasius Benedek magisteri Városlakból — Butler E. D. a New Yorki Magyar Akadémia
 levelezője — Dr. Csapkai János magisteri Városlakból — Dr. Camille J. magisteri Hamburgból — Carrière Augustin
 László, a Párizsi Akadémia levelezője Párizsból — Dr. Casper Hermann magisteri Berlinből — Dr. Cassin
 Charles-Ferdinand, a Német Akadémia levelezője — Dr. Dahlmann M. a Leipzig-i és Városlakból levelezője
 Sörházban levelezője Párizsból — Dr. Dehdering gróf, tanár Berlinből — Dr. Dupin Henri-Marie Alvarus, a
 Német Akadémia levelezője Párizsból, Cadixből — Dr. Frazer J. magisteri Városlakból — Gierke A. a Berlini
 Egyetem levelezője Berlinből — Hart H. a Városlakból levelezője Városlakból — Hart J. a
 berlini Egyetem — Dr. Harnes D. égyet. tanár Kolozsvárról — Harnes August, égyet. tanár Kolozsvárról — Harnes
 M. a Városlakból levelezője Kolozsvárról (Holland) — Harnes A. a Városlakból levelezője Városlakból —
 Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a
 Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból
 levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője
 Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból —
 Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a
 Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból
 levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője
 Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból —
 Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a
 Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból
 levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője
 Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból —
 Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a
 Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból
 levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője
 Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból —
 Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a
 Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból
 levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője
 Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból —
 Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a
 Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból
 levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője
 Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból —
 Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a
 Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból
 levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője
 Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból —
 Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a
 Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból
 levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője
 Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból —
 Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a
 Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból
 levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője
 Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból —
 Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a
 Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból
 levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője
 Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból —
 Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a
 Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból
 levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője
 Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból —
 Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a
 Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból
 levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője
 Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból —
 Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a
 Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból
 levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője
 Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból —
 Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a
 Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból
 levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője
 Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból —
 Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a
 Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból levelezője Városlakból — Harnes J. a Városlakból

**TEGNER'S "FRIDTHJOF'S SAGA"
IN AMERICA.**

Bishop Tegner of Wexjö, Sweden, who died Nov. 2nd 1846, is better known outside of his native country than any other Scandinavian poet. His great popularity is due to his justly celebrated poem entitled: "Fridthjof's Saga". This poem or rather collection of 24 cantos is based on two old Icelandic or Old Norse Sagas: That of Thorstein Viking's Son, and that of Fridthjof the Bold, and was published complete by the author in Swe-

den in 1822. Since then twenty large editions had been published, in Sweden alone, in 1871, and nearly as many editions have appeared in Norway and Denmark. In Icelandic there is a good version by Matthias Jochumsson.* It has been translated in whole or in part into Russian, Polish, French and modern Greek. Fourteen different translations had appeared in Germany in 1863, when the ninth edition of Mohrke's version was issued. In England there have been published eighteen translations.

ΠΕΤΡΟΦΑΝΑ.
X.

TITULUS (ZIG)NY NTELVEN.
 Isdral o ezino ruk, ke.
 (Besket a bolon, mert . . . Petőfői.)
 (Pécsi-Polyglotte. cf. II. p. 240.)
 Isdral o ezino ruk, ke
 Puchlyde pól lénté csiriklyi;
 Isdral m'ro vogyi, ke
 Avilyál andré m'ri gogyi;
 André m'ri gogyi avilyál;
 Csine céhé, ke hál aukár:
 Mákár o gyéandni
 Tu hál a máj kucs bar.

Phérgyi hin é Duna,
Té deri dínásél;
André n'ro vogyi inkább
Buddér né rézél.
Piranász man n'ri luladyi?
Ké má piranasz tut,
Tro átt, l'ri daj mándár
Péder né úikhel tut,
Kana éshetné hámdar,
Derász ké man pirangyd!
Akör táto nyilój háár,
Jevend thej ail him; sudr'yád.
Te na piranász man kide,
Ástul lé gule dételeke;
Ínké té piranász man kide,
L'iro hom sruuszé vogyéhe.

Болдизар. Болдизар Јорџес.*)

Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok, XXI. szám, II. évf., 1878. január 15. (Forrás: Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár Digitális Gyűjteménye)

Ahogy arra korábban utaltam, József főhercegnek „jelentős szerepe volt a cigány értelmiségiek, mindenekelőtt kedvenc cigánya, Nagyidai Sztojka Ferenc támogatásában akinek cigány szótárát saját költségén jelentette meg két kiadásban.” [20] A kanadai a *Magoria Books* könyvkiadó Nagyidait (1855-?) a világon az első roma költőként tartja számon,

akinek művei napjainkig fennmaradtak. [21] 1886-ban jelent meg Nagyidai szótára *Ő császári és magyar királyi fensége József Főherceg Magyar és cigány nyelv gyök-szótára* címmel, mely jelentős irodalmi-költészeti mellékletet is tartalmaz Sztojka saját munkáival.

A szótárszerkesztő és költő Nagyidai nevéhez köthetők tehát a magyarországi cigány irodalom első művei. Nagyidai négy fő részre osztotta fel két kiadásban (1886, 1890) megjelent szótárát. Az első szakaszban található a 13700 cigány szó és magyar megfelelői. A másodikban szerepeltek liturgikus szövegek (*Miatyánk, Angyali üdvözet, Hiszek egy Istenben, Tízparancsolat* és egyéb imádságok), elbeszélések és olyan költők verseinek cigány nyelvű fordításai, mint Etédi Sós Márton (*Magyar gyász*) és Petőfi (*A király esküje, Vándorlegény, Ilyen asszony való nékem, Befordultam a konyhára, stb.*). A harmadik részben olvashatjuk Nagyidai saját költeményeit cigány nyelven és azok fordításait (*Királyi üdvözet, Rudolf koronaherceghez, Jókai Mórhoz, stb.*). A negyedik szakaszban találhatunk cigány dalokat, bölcs mondásokat, névnapi- és újévi köszöntőket, illetve Sztojka két történelmi színdarabját. A *Czigány lakodalom* című színmű a tizenötödik századba vezeti vissza az olvasót, míg a *Czigányvár!* című darab Nagyida várának másodszori elfoglalását és elhagyását beszéli el Károly Róbert uralkodásának idejéből.

Nagyidai Sztojka Ferenc szótárszerkesztő, költő és műfordító (Forrás: Magoria Books)

Ebben a szótárban jelent meg többek között Sztojkanak *A cigányok vándorlása* című elbeszélő költeménye is, amelyek jelentősége abban rejlik, hogy ez egy teljesen önálló lírai mű egy roma szerzőtől, amely a roma nép eredetmítoszát próbálja feldolgozni. Nagyidai

„szóhagyomány után” beszéli el a cigányság vándorlásait Magyarországon és környékén, szokásaikat és sorsukat ötvenhét versszakban. A költemény által elbeszélte legenda egészen a „barbárusok” és Attila, a hun uralkodó idejére teszi a népcsoport megjelenését Nagyidán.

A cigányok nagyidai várát semmilyen erő, még Attila seregei sem tudták bevenni. Bár kezdetben bőségben éltek a romák, mégis éhezés ütötte fel fejét, ezért vándorlásba kezdtek, a várát pedig Sztojka Pál vajdára hagyták. A cigányok nemzetsége kilenc felé oszlott vándorlásaik során, így jutottak el többek közt Debrecenbe, Szeged mellé, Bosznia határához, Simontornyára, Nagyszebenbe és Kolozsvárra. A cigányok különböző foglalkozásokat űztek: kolompárlással (üst- és edénykészítés), lókupeckedéssel, kereskedelemmel és fémművességgel foglalkoztak, kőműves- és ácsmunkát végeztek (Boszniában várépítésben vesznek részt), a vándorélettel felhagyott csoportok pedig tanultak és katonaként is jeleskedtek.

Nagyidai Sztojka Ferenc ezen művét több szempontból is besorolhatjuk a romantika irodalmának nagy kánonjába, ugyanis jól illeszkedik a korszak elvárásaihoz. Egyrészt ő is alkalmazza a romantika időszakában népszerű kevert műfajt, az eposz és a líra határán elhelyezkedő elbeszélő költeményt. A cigányok ábrázolása sem volt újdonság a korszak művészetében, hisz a 19. század irodalmában, költészetében és festészetében a cigányság a különleges, titokzatos másságot, az egzotikumot testesítette meg, féktelen szabadság- és természetszeretettel. Nagyidai ezen műve azáltal válik fontos és roppant érdekes szépirodalmi alkotássá, hogy korszakát jócskán megelőzve Sztojka a romantika és a modernizmus művészeivel ellentétben nem egy kolonizáló nézőpontból tekint az „egzotikus másikra”, a cigányságra, hanem roma szerzőként igyekszik megfogalmazni a cigányság saját narratíváját.

A fenti szerzők portréjának bemutatását azért tartottam fontosnak, mert tevékenységük jól bizonyítja, hogy a magyarországi roma írásbeliség és irodalom kezdetei már a 18. század végétől jól nyomon követhetők. Eme példák jól mutatják azt is, hogy voltak már a 19. században is írástudó, értelmiségi létet élő cigányok, akik számára fontos volt a cigány nyelv legitimálása, a magyar és a cigány kultúra közelítése [16], illetve a saját identitás, a nemzeti öntudat kialakítása.

[1] Beck Zoltán, A lehetséges roma irodalom. In: Gypsy Studies-cigány tanulmányok, Pécs, 2003. 19.o.

[2] Rajko Djuric, A rromani (cigány) irodalom, Iskolaultúra 98/12, 21-29. 22.o.

[3] Vocabularium Zingarico-Latinum et Hungaricum quod fieri fecit, curiositatis caussa, Michael Pap Szathmári per Michaellem Farkas, alias Vistai natam Zingarum, Collegii nostri, per aliquot annos civem togatum. – [Cluj Napoca], 1768–1796.

[4] Lukács Ágnes: Interjú Landauer Attilával. In: Fogom a kezét, és együtt emelkedünk: tanulmányok és interjúk a romaintegrációról. szerk. Gereben Ferenc, Lukács Ágnes. Budapest, Jezsuita Könyvek, 2013. 45-62. o.

[5] Szabadi István: A protestáns tudományosság és a cigánykutatás kezdetei: Szathmári Pap Mihály cigány szójegyzéke. In: Könyv és könyvtár 17. (1994.) 141-155.pp.:

https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/170942/KK_1994.pdf

[6] Szabóné Kármán Judit: A magyarországi roma/cigány értelmiség historiográfiája, helyzete, mentális állapota. Doktori értekezés. „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola. Pécsi Tudományegyetem. 2012.

[7] Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. Arcanum Adatbázis Kft., Budapest, 2000 [1891–1914]. <http://mek.oszk.hu/03600/03630>

[8] Csemer Géza: Habiszti. Cigányok élete – étele. Almanach. Lettera, Budapest, 1994. 23-24.o.

[9] Szinnyei: id. mű

[10] Uo.

[11] Habsburg, József Főherceg: 1890. Eredeti czigánylevelek. Egyetemes Philologiai Közlöny, Volume XIV, 737–768.

http://epa.oszk.hu/02300/02392/00085/pdf/EPA02392_egy_phil_kozl_14_1890_10_737-768.pdf

[12] Csemer: id. mű

[13] Szinnyei: id. mű

[14] Uo.

[15] Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok, XXXI. szám, II. évf., 1878. június 15. 20. o.

<http://documente.bcucuj.ro/web/bibdigit/periodice/osszehasonlitoirodalomtortenelmi/1878/E>

[16] Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok, XXI. szám, II. évf., 1878. január 15., 440-441. o.

documente.bcucuj.ro/web/bibdigit/periodice/osszehasonlitoirodalomtortenelmi/1878/BCUCI

[17] Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok, XXIII. szám, II. évf., 1878. február 15., 483. o.

documente.bcucuj.ro/web/bibdigit/periodice/osszehasonlitoirodalomtortenelmi/1878/BCUCI

[18] Összehasonlító Irodalmi Lapok, CXCI-CXCII. szám, XIX. évf., 1887, 3135. o.

documente.bcucuj.ro/web/bibdigit/periodice/osszehasonlitoirodalomtortenelmi/1887/BCUCI

[18] Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok, XXVI. szám, II. évf., 1878. március 31., 534. o.

documente.bcucuj.ro/web/bibdigit/periodice/osszehasonlitoirodalomtortenelmi/1878/BCUCI

[19] Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok, CXV-CXVI. szám, XII. évf., 1882., 2101. o.

<http://documente.bcucuj.ro/web/bibdigit/periodice/osszehasonlitoirodalomtortenelmi/1882/E>

[20] Soós István: „Pártfogónk és királunk.” Napút, 2006. november – VIII. évfolyam 9. szám

http://www.napkut.hu/naput_2006/2006_09/035.htm

[21] Root Dictionary of the Hungarian and Tsigane Language. Excerpts. Romani Dictionary & Language Centre. <http://romanidictionary.com/books/sztojka/>

[22] D. Magyar Imre, A magyarországi cigányság irodalmáról, Doktori értekezés. Debreceni Egyetem, 2013. 187-190. o.

About these ads

You May Like

- 1.

Category : Main articles

Blog at WordPress.com. The Triton Lite Theme.

ROMEDIA FOUNDATION

NEW AVENUES FOR SOCIAL CHANGE

Precedents to Roma Written Culture and Literature in Hungary

September 15, 2015

Precedents to Roma Written Culture and Literature in Hungary

Written by János Orsós

The common-held view that Roma written culture and literature emerged only in the 20th century is based on a false assumption. To illustrate this, I would like to take a brief look at the time before the last century in connection with this subject.

I relied on Zoltán Beck's treatise [1] in defining the concept of Roma literature. While Beck offers a number of approaches to determine the notion, in this piece I will put the emphasis mainly on "authorial dominance", that is, I will focus on texts that were not only written in some Gypsy language, but their authors are also of Gypsy origin. Rajko Djuric argues that the unfolding of Roma written culture and literature in Central and Eastern Europe was closely intertwined with the cultural, artistic and political self-organization of the Roma. I would like to demonstrate with my examples that cultural and literary initiatives from Gypsy authors existed already in the periods before the 20th century and these developments were guided by political intentions that aimed to construct a national identity. I would like to introduce Hungarian poets, translators and dictionary editors of Roma origin whose works have unjustly sunk into oblivion.

In the 17th and 18th centuries a number of literate Roma studied in the higher education in Hungary, like, for example, Dávid Grausser and Mihály Császlai [3], but the publication of works by authors of Roma origin dates from the late 18th century. The first Gypsy-Hungarian glossary was made around 1790 [4] in the Calvinist Collegé in Kolozsvár (Cluj-Napoca), with the involvement of Mihály Vistai Farkas, a student of theology of Gypsy origin. The eighty-page manuscript contains 2148 Gypsy words and its creation was led by one of the pioneers of Roma research in Hungary, Pap Mihály Szathmári, an instructor of theology at the college in Kolozsvár. The editors of the glossary supplemented the text with the print pages of a Latin-Hungarian dictionary from 1768, with numbers added to them that made it possible to match Gypsy and Latin words. [5]

The glossary was included in *Régi cigány szótárak és folklórszövegek* (Old Gypsy dictionaries and folklore texts), a three-volume reader edited by Károly Bari, published in 2013. A letter of request written by Vistai in 1787 also survived, in which he appealed to his former professors to support his application for the position of a village schoolmaster. [6] The short text reveals a high level of education of its author.

Mihály Szathmári Pap and Mihály Vistai Farkas's Gypsy-Hungarian glossary, cca. 1790 (Source: The digital library of the "Lucian Blaga" Central University Library Cluj)

In the 19th century János Ipolysági Balogh, Ferenc Nagyidai Sztojka and József Boldizsár were the Roma intellectuals who, besides their work as dictionary editors, produced the first translations and – in Sztojka's case – literary texts. With these works, they became part and (perhaps forgotten) a source of pride of both the Gypsy and the national culture.

János Ipolysági Balogh (1802-1876) was a schooled Gypsy musician, with three years of high school education [7], who also participated in the Hungarian revolution of 1848-49 as a military bandmaster. He was a member of renowned violinist and composer János Bihari's band for six years as a first violinist. Later he was also a band leader in Ipolyság and Selmechánya. He was present in the battle of Temesvár on August 9, 1849. [8] In addition to music, he professed an interest in linguistics, he translated a number of Catholic prayers to Gypsy language, which he himself published in a booklet entitled *Legelső cigány imádságok a melyly mind a két magyar hazában levő cigány nemzet számára* (Very first Gypsy prayers, which [are] for both nations in the Hungarian home) in 1850. [9] Besides, the manuscript of a Hungarian-Gypsy dictionary made by him also survived, which, according to József Szinnyei's contemporaneous work entitled *Magyar írók élete és munkái* (The Life and Works of Hungarian Writers, 1891-1914), was "in Archduke József's possession, with the portrait of the author". [10] Balogh also corresponded with the member of the Habsburg family [11], who, besides being an advocate of Gypsy issues, also spoke the Gypsy language well. The archduke had a high esteem of Balogh, because the aforementioned work served as a basis

As mentioned earlier, Archduke József “played an important role in the support of Gypsy intellectuals, above all that of his favorite Gypsy, Ferenc Nagyidai Sztojka, whose Gypsy dictionary was published twice financed by him.” [22] The Canadian publisher Magoria Books considers Nagyidai (1855-?) to be possibly the first Roma poet whose works endure to this day. [23] Nagyidai’s dictionary, entitled *Ő császári és magyar királyi fensége József Főherceg Magyar és cigány nyelv gyök-szótára* (His Emperor and Hungarian Royal Majesty Archduke József’s Root Dictionary of the Hungarian and Tsigane Language), was published in 1886 and it contains a literary supplement of an ample volume with Sztojka’s works.

Thus, the dictionary editor and poet Nagyidai is credited with the first works of Gypsy literature in Hungary. Nagyidai divided the dictionary, published in two editions (1886, 1890), into four main parts. The first section contains 13.700 Gypsy words and their Hungarian counterparts, the second includes liturgical texts (Lord’s Prayer, Hail Mary, Apostles’ Creed, the Ten Commandments and other prayers) and Gypsy language translations of works by poets such as Sós Márton Etédi (“Magyar gyász” [Hungarian Mourning]) and Petőfi (“A király esküje” [The King’s Oath], “Vándorlegény” [Wayfarer], “Ilyen asszony való nékem” [Such a Woman Suits Me], “Befordultam a konyhára” [I Turned into the Kitchen], etc.). The third part includes Nagyidai’s own poems in Gypsy and their translation (“Királyi üdvözlét” [Royal Greeting], “Rudolf koronaherceghez” [To Crown Prince Rudolf], “Jókai Mórhoz” [To Mór Jókai], etc.), while in the fourth, Gypsy songs, wisdom sayings, name day and New Year’s wishes, as well as two historical dramas by Sztojka can be found. The play entitled “Czigány lakodalom” (Gypsy Wedding) takes the reader back to the 15th century, while “Czigányvár!” (Gypsy Fortress) recounts the second recapture and abandonment of the fortress of Nagyida, from the time of Róbert Károly’s reign.

Ferenc Nagyidai Sztojka dictionary editor, poet and translator (Source: Magoria Books)

The 200-page volume also includes Sztojka's epic poem "A cigányok vándorlása" (The Wanderings of the Gypsies), made significant by being a lyrical work written independently by a Roma author, attempting to adapt the myth of origin of the Roma people. Nagyidai narrates the wanderings of the Gypsies in and around Hungary, their customs and fate in fifty-seven stanzas. The legend recounted by the poem dates the arrival of the ethnic group to as early as the time of the "barbarians" and Attila, the Hun ruler.

No force could capture the fortress, not even Attila's troops. Although in the beginning the Roma lived in prosperity, starvation set in and they began wandering, leaving the fortress to voivode Pál Sztojka. During the journey, the nation of the Roma was divided into nine groups and that's how they reached, among others, Debrecen, near Szeged, the border of Bosnia, Simontornya, Nagyszeben and Kolozsvár (Cluj-Napoca). They practiced various professions: pot making, horse trading, commerce, metalwork, masonry and carpentry (in Bosnia they are involved in building a fortress), and the groups that abandoned nomadic life received education and also excelled as soldiers.

This work of Ferenc Nagyidai Sztojka's can be seen as part of the great canon of Romanticism for a number of reasons, as it well fits the expectations of the period. On the one hand, he resorts to the mixed genre popular in Romanticism, epic poetry, bordering between epic and lyre. On the other, the representation of Gypsies was nothing new in the art of the time, as in 19th century literature, poetry and painting the Gypsies embodied a strange, mysterious otherness, the exoticism, with its unbridled love of freedom and nature.

What makes this work of Nagyidai's an important and highly interesting piece of literature is that Sztojka, well ahead of his time, unlike the artists of Romanticism and Modernism, does not look on the "exotic other", the Gypsies, with a colonizer's gaze, but attempts to formulate the Gypsies' own narrative as a Roma author.

I saw it important to present a portrait of the authors above because their activities well prove that the beginnings of the Roma written culture and literature can be traced back from the late 18th century onwards. These examples testify that the 19th century saw literate Roma who led an intellectual life and made efforts to legitimize Gypsy language, bring Hungarian and Gypsy cultures closer [24], and develop an own identity, a national consciousness.

Translated by Arpad Bak

Works Cited

- [1] Beck, Zoltán. *A lehetséges roma irodalom*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 2003.
- [2] Djuric, Rajko. "A rromani (cigány) irodalom." *Iskolauttúra* 8.12 (1998): 21-29.
- [3] Szathmári Pap, Mihály and Vistai Farkas, Mihály. *Vocabularium Zingarico-Latinum et Hungaricum quod fieri fecit, curiositatis caussa*. Cluj Napoca: 1768–1796.
http://dspace.bcucuj.ro/bitstream/123456789/22035/1/BCUCLUJ_FCS_MS370.pdf
- [4] Ágnes, Lukács. "Interjú Landauer Attilával." *Fogom a kezét, és együtt emelkedünk: tanulmányok és interjúk a romaintegrációról*. Eds. Ferenc Gereben and Ágnes Lukács. Budapest: Jezsuita Könyvek, 2013. 45-62.
- [5] István, Szabadi. "A protestáns tudományosság és a cigánykutatás kezdetei: Szathmári Pap Mihály cigány szójegyzéke." *Könyv és könyvtár* 17 (1994): 141-155.
https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/170942/KK_1994.pdf
- [6] Szabóné Kármán, Judit. "A magyarországi roma/cigány értelmiség historiográfiája, helyzete, mentális állapota." *Doktori értekezés*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem. 2012.
- [7] Szinnyei, József. *Magyar írók élete és munkái*. Budapest: Arcanum Adatbázis Kft., 2000 [1891–1914]. <http://mek.oszk.hu/03600/03630>
- [8] Csemer, Géza: Habiszti. *Cigányok élete – étele. Almanach*. Budapest: Lettera, 1994.
- [9] Szinnyei: op. cit.
- [10] Ibid.
- [11] Habsburg, József Főherceg. "Eredeti czigánylevelek." *Egyetemes Philologiai Közlöny* 14 (1890): 737–768.
http://epa.oszk.hu/02300/02392/00085/pdf/EPA02392_egy_phil_kozl_14_1890_10_737-768.pdf
- [12] Csemer: op. cit.

[13] Szinnyei: op. cit.

[14] Ibid.

[15] *Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok*. 2.31 (1878): 660.

<http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/osszehasonlitoirodalomtortenelmi/1878/E>

[16] Petőfi, Sándor. "Izdral o czino ruk, ke." Trans. József Boldizsár. *Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok*. 2.21 (1878): 440-441.

<http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/osszehasonlitoirodalomtortenelmi/1878/E>

[17] Petőfi, Sándor. "Szóná cshunyomásmé vás tuké." Trans. József Boldizsár. *Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok*. 2.23 (1878): 483.

<http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/osszehasonlitoirodalomtortenelmi/1878/E>

[18] Petőfi, Sándor. "So na cunyomas mé vas tuké." Trans. József Boldizsár. *Összehasonlító Irodalmi Lapok*. 19.191-192 (1887): 3135.

<http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/osszehasonlitoirodalomtortenelmi/1887/E>

[19] Petőfi, Sándor. "Kéde rovosz." Trans. József Boldizsár. *Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok* 2.26 (1878): 534.

<http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/osszehasonlitoirodalomtortenelmi/1878/E>

[20] Petőfi, Sándor. "Szothadél o koj ne máll." Trans. József Boldizsár. *Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok* 2.26 (1878): 534.

[21] Petőfi, Sándor. "Pérel, pérel, pérel." Trans. József Boldizsár. *Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok*. 12.115-116 (1878): 2101.

<http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/osszehasonlitoirodalomtortenelmi/1882/E>

[22] Soós, István: "Pártfogónk és királunk." *Napút* 8.9 (2006)

http://www.napkut.hu/naput_2006/2006_09/035.htm

[23] Nagyidai Sztojka, Ferenc. *Root Dictionary of the Hungarian and Tsigane Language*. Excerpts. Romani Dictionary & Language Centre. <http://romanidictionary.com/books/sztojka/>

[24] D. Magyar, Imre. "A magyarországi cigányság irodalmáról." Doktori értekezés. Debrecen: Debreceni Egyetem, 2013.

About these ads

You May Like

- 1. [This Is What Will Happen When You Eat Avocados Every Day](#) 3 months ago

Category : Main articles

Blog at WordPress.com. The Triton Lite Theme.

ROMEDIA FOUNDATION

NEW AVENUES FOR SOCIAL CHANGE

"Gyermekeként volt egy nagyon merész álmom" – Interjú Horváth Józseffel

July 15, 2015

"Gyermekeként volt egy nagyon merész álmom" – Interjú Horváth Józseffel

Készítette: Orsós János

Horváth József, fiatal kutatóbiológus, aki jelenleg másodéves PhD-hallgatóként a Debreceni Egyetem Biokémia és Molekuláris Biológia Intézet Genomi Medicina és Bioinformatikai Szolgáltató Laboratóriumában végez kutatásokat a szájüregi rák korai stadiumú diagnosztizálásához kapcsolódóan. József a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Karcagon nőtt fel egy cigánytelepen két nővérével és bátyjával. Tehetsége már viszonylag korán megnyilvánult azzal, hogy már óvodás korában olvasott. Középiskolai tanulmányait a pécsi Gandhi Gimnáziumban kezdte és Karcagon fejezte be, itt kapott ösztönzést ahhoz, hogy a természettudományok felé orientálódjon.

A Romédia Alapítvány gyakornokaként kértem fel Horváth Józsefet egy interjúra, melysorán a múltból, a mostani helyzetéről, és a jövőről kérdeztem. Sikere jó példaként szolgálhat romáknak és nem-romáknak egyaránt. Fontos, hogy magunkkal szemben legyenek elvárásaink, céljaink, melyek megvalósításához kitartó, elkötelezett és alázatos hozzáállás szükségeltetik. Céljainkba investált erőfeszítéseinket csak így koronázhatja elismerés és megbecsülés.

Horváth József

Orsós János: Mesélnél nekünk egy kicsit a karcagi gyermekkorodról?

Horváth József: Egy kis család negyedik gyermekeként jöttem a világra. Nagyon jó körülmények között nevelkedtem fel, a szüleim próbáltak számunkra mindent megadni. Természetesen itt nem luxus dolgokra kell gondolni, hanem az alapvető, esszenciális dolgokra. Bátran mondhatom azt, hogy rendkívül jó gyerekkorom volt. Abban az időben még tényleg az utcán játszottunk, kimentünk a grundra és így tovább. Nem voltak közösségi oldalak, sőt még az is nagy dolog volt, ha valakinek volt már számítógépe. Igazából azt sem tudtuk mit jelent internetezni. Egy kis családi házunk van Karcagon, ott töltöttem el gyerekkoromat.

O.J.: Milyen szerepet töltöttek be szüleid mostani elért sikereidben? Miben járultak hozzá ahhoz, hogy tanulmányaidat eredményesen végezd?

H.J.: Édesapámnak hobbija volt a könyvgyűjtés és az olvasás, így elég sok könyvünk – úgy négy-öt száz darab – volt otthon. Úgy gondolom, hogy a szüleim támogatása és nevelése nélkül minden máshogy alakult volna, ezért örökké hálás leszek nekik. Számomra mindig is a család fog az első helyen állni a hit mellett. Ez a két dolog a legmeghatározóbb motívum az életemben. Igaz, hogy most már kevesebbet tudok hazajárni és meglátogatni a szüleimet, de rendszeresen tartjuk a kapcsolatot telefonon.

O.J.: **Hogyan kerültél általános iskola után a pécsi Gandhi Gimnáziumba és végül miért nem ott fejezted be tanulmányaidat?**

H.J.: Egy kedves barátomtól hallottam a pécsi Gandhi Gimnáziumról és ez az információ felkeltette az érdeklődésem. Mindig is szerettem a kihívásokat és tizennégy évesen elkerülni egy négyszáz kilométerrel távolabb lévő gimnáziumba, nos ez egyben felkészülés volt a felnőtté válás útjára. Sajnos szüleim abban az időben váltak el, így elég nehéz lett volna ott folytatnom a tanulmányaimat, ezért jobbnak láttam, ha átiratkozom a karcagi Szentannai Sámuel Gimnáziumba.

O.J.: **Az általános iskola, ahova Karcagon jártál, integrált volt, de ma már szegregált. Hogyan befolyásolta volna lehetőségeidet, ha egy ilyen – azaz szegregált – környezetben tanultál volna?**

H.J.: Szerény véleményem szerint semmit sem változtatott volna a dolgon. Az ember maga dönti el, hogy mit szeretne kezdeni a jövőjével és hogy ezért mit tesz meg. Értem itt ez alatt, hogy mennyit enged be a külső befolyásoló tényezőkből. Tehát minden fejben dől el. Egy karrier felépítéséhez nagyon rögzös út vezet. Semmi sem egyszerű a mai világban, pláne, ha még hátrányos helyzetű is vagy. Pontosan ezért fontos kialakítani egy biztos belső jövőképet, s ezt megfűszerezni céltudatossággal, magabiztossággal és elszántsággal. Ha ezt sikerül kialakítani, akkor rájön az ember, hogy az álmok, amikről álmodozott, már nem is álmok, hanem tervekké és elérhető kihívásokká válnak.

O.J.: **Egyetemi hallgatóként volt-e már részed hátrányos megkülönböztetésben roma származásod miatt?**

H.J.: Immáron hét éve vagyok a Debreceni Egyetem hallgatója, de azt kell mondjam, hogy soha nem ért semmilyen negatív diszkrimináció tanulmányaim során. Itt már nem az számít, hogy ki, honnan jött, hanem, hogy mit tud letenni az asztalra.

O.J.: **Kik voltak korábbi, illetve mostani példaképeid, mentoraid, akiknek köszönhetően jelenlegi pályádra kerültél?**

H.J.: A legnagyobb példaképem természetesen édesanyám. Mindig is csodáltam, hogy egy ilyen kis asszonyban honnan van ekkora erő, kitartás és hit. Számomra ő a legnagyobb harcos a világon. Hiszem, hogy tőle örököltem ezeket a tulajdonságokat, bár előttem még hosszú út áll és sokat kell még tanulnom. Nagyon meghatározó személyiség volt az életemben a középiskolai biológia tanárnőm, Kolostyákné P. Zsuzsanna. Mentorommá vált és neki köszönhetem, hogy biológus lettem, hiszen én korábban a jogi pálya felé kacsintgattam. Egy másik nagyon fontos ember volt az életemben, aki mellesleg a legkedvesebb barátaim egyike, Prof. Dr. Csermely Péter. Sok mindent tanított számomra, elsősorban, hogy hogyan küzdjem le az akadályokat a kutatói pályám során.

O.J.: Miért épp a szájüregi rák diagnosztizálásával kezdted el foglalkozni?

H.J.: A mesterképzés során egy nagyobb betekintést kaphattam a genetikai eredetű betegségek kialakulásába, azok kórélettanába. Nagyon megtetszett és ekkor jutottam arra az elhatározásra, hogy a későbbiekben, egyetem után ilyen területen szeretném folytatni a tudományos munkásságomat, s erre lehetőséget is kaptam a Debreceni Egyetem Biokémia és Molekuláris Biológia Intézet Genomi Medicina és Bioinformatikai Szolgáltató Laboratóriumában, mint PhD- hallgató.

O.J.: Hozott valamilyen változást életedben, hogy eredményeid miatt a média nagy érdeklődést tanúsít irántad?

H.J.: Ha annyit mondok, hogy az elmúlt három hónap alatt száznyolcvan fokot fordult az életem, az változásnak számít? Nem kis terhet kaptam most a vállaimra, de hihetetlen érzés. Azt hiszem lassan felfogom, hogy mi is történik velem. Gyermekeként volt egy nagyon merész álom: olyan karriert felépíteni, amellyel büszke lehet rám a családom, sőt akár az egész ország. Megmutatva ezzel azt is, hogy cigányként is lehet nagyot álmodni, majd azokat valóra váltani. Hirtelen sok ember példaképévé váltam, aminek szívből örülök, mert manapság már elég nehéz erőteljes pozitív példákat találni.

O.J.: Munkád mellett civil személyként mi tart mozgásban, miből nyersz inspirációt a hétköznapiakhoz?

H.J.: A válasz nagyon egyszerű: a család, az edzés és a legfontosabb a hit. Immáron két éve tagja vagyok a debreceni Wáli István Református Cigány Szakkollégiumnak. A szakkollégium felsőoktatásban tanuló, főként cigány származású fiatalokat gyűjt össze és segíti őket olyan dolgokkal, mint lakhatás, ösztöndíj és szakmai fejlődés. A szakkollégium falain belül kerültem nagyon közel Istenhez (református intézményként minden héten volt istentisztelet és bibliaóra). A hit és egyben a jóisten az, aki nap, mint nap erőt ad nekem, hogy megküzdjek az elémm táruló kihívásokkal, amiből jócskán akad. Számomra nagyon fontos az egészséges életmód, így heti öt-hat alkalommal elmegyek edzeni (box, fegyencedzés és konditerem).

O.J.: Hogyan látod magad tizenöt év múlva? Mesélj arról az emberről, aki tizenöt év múlva te leszel!

H.J.: Boldog családapaként képezem el magam tizenöt év múlva, s emellett mindenképpen szeretnék a kutatásban tovább tevékenykedni. Azt, hogy mit hoz a jövő, csak a jóisten tudja, de én bízom benne és hiszem, hogy minden jó lesz.

O.J.: Mit üzennél azoknak a törekvő roma fiataloknak, akik szakmájukban, tanulmányaikban sikeresek szeretnének lenni? Illetve azoknak a pedagógusoknak, akik abban a helyzetben vannak, hogy támogatják az ilyen törekvéseket?

H.J.: Ahogy korábban is mondtam: nem számít, hogy mennyit kell szenvedni azért, hogy felépítse az ember a karrierjét, a megszerzett tudást senki sem tudja elvenni. Nagyon fontosnak tartom, hogy a pedagógusok ne csak szimpla tanárok legyenek, hanem próbálják észrevenni és kiemelni a tehetségeket. Természetesen ezt követően tehetséggondozásban is kell gondolkozniuk. A kerítés nem kolbászból van, de, én úgy gondolom, hogy mindig van más út!

About these ads

You May Like

- 1. [This Is What Will Happen When You Eat Avocados Every Day](#) 3 months ago

Category : Main articles

Tags : Horváth József

Blog at WordPress.com. The Triton Lite Theme.

HD

Feltöltés

0:13 / 4:01

Roma irodalom Magyarországon / Romani Literature in Hungary

mundlromani

Feliratkozás 250

160 megtekintés

Hozzáadás

Megosztás

Továbbtekintés

6

0

Közzététel: 2015. nov. 16.
[Scroll down for English]

A videó Orsós János, a Romédia Alapítvány gyakorlóka „A roma frásbeliség és irodalom előzményei

Több

ÖSSZES MEGJEGYZÉS

Írj nyilvános megjegyzést...

Nincs megjeleníthető megjegyzés

Következő

Automatikus lejátszás

"Nem süllyedek el" - "I won't be sinking" Hajdúhadház 2013
mundlromani
4 544 megtekintés

I'm a Roma Woman - Regional Campaign
mundlromani
14 605 megtekintés

Római Birodalom közlekedése Pannóniában
pannoniaprovincia
3 939 megtekintés

HUNGARY 2-1 NORWAY REACTION!
YN Angels Reactions
2 556 megtekintés

HUNGARY IS AWESOME! - #100DAYSCHALLENGE |
ABnormEL
42 636 megtekintés

Magyarország Története 12. rész - Zsigmond Magyar Király És Péter Fekies
18 628 megtekintés

7 Facts about Hungary
Sebastian Ioan
51 355 megtekintés

Week 3: Roma - dreams and expectations of the future
CanopyLAB
63 megtekintés

The Soviet Metro Line 3 In Budapest, Hungary - 2015
timosha21
3 014 megtekintés

Police remove activists protesting closure of Sweden's Info news
344 megtekintés

Quit Job, Travel World | GUIDED TOURS - YES OR NO? | Episode 7
Lindsay McCormick
306 megtekintés

The Kurtos Kalacs. Italy Street Food from Hungary, Romania and settime2588
86 529 megtekintés

Trip to Hungary 2015 匈牙利之旅!!
Yujulovetravel
247 megtekintés

NATO Secretary General with Prime Minister of Hungary, 19 NATO
6118 megtekintés

History of Hungary in 16 Minutes - Way to Europe
RubiksCubeArt
49 025 megtekintés

Finland: "We support Hungary!" - Far-right protesters rally against Ruptly TV
20 833 megtekintés

MMD APH ~ Ten Faced ~